

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Muži a ženy na „rodičovské dovolené“
Lenka Karlová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Muži a ženy na „rodičovské dovolené“

Lenka Karlová

Vedoucí práce:

Mgr. Ema Hrešanová, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat především Mgr. Emě Hrešanové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce. Děkuji za věnovaný čas, za poskytnutí věcných rad a užitečných připomínek při vypracování práce. Chtěla bych také poděkovat všem mužům a ženám, kteří byli ochotni se mnou provést rozhovor, neboť tím přispěli ke vzniku této práce.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÁ ČÁST	3
2.1	Mateřská a rodičovská dovolená.....	3
2.1.1	Vymezení pojmů mateřská a rodičovská dovolená	3
2.1.2	Historie mateřské a rodičovské dovolené.....	5
2.2	Vývoj mateřských a otcovských rolí.....	7
2.3	Pohled na muže na rodičovské dovolené	11
2.4	Typologie mužů na rodičovské dovolené	12
2.5	Faktory ovlivňující odchod na rodičovskou dovolenou	14
2.6	Dělba práce v rodině.....	16
3	METODOLOGICKÁ ČÁST	19
3.1	Výzkumné cíle	19
3.2	Výzkumný vzorek.....	19
3.3	Metody sběru dat	20
3.4	Metody analýzy dat.....	21
3.5	Etika výzkumu	22
4	ANALYTICKÁ ČÁST	23
4.1	Muži a ženy na rodičovské dovolené	23
4.1.1	Důvody odchodu na rodičovskou dovolenou.....	23
4.1.2	Dělba práce v rodině – péče o dítě a domácnost.....	28
4.1.3	Změny, které muži a ženy pociťují.....	31

4.1.4 Pocity mužů a žen na rodičovské dovolené	34
4.2 Reakce, se kterými se muži setkali během rodičovské dovolené.....	36
5 ZÁVĚR	40
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
7 RESUME	51
8 PŘÍLOHY	52
8.1 Příloha 1: Medailonky respondentů	52
8.2 Příloha 2: Protokol rozhovorů	53

1 ÚVOD

V roce 2001 došlo v České republice ke zrovnoprávnění mužů a žen v oblasti veřejné sféry. Mužům se tak dostává možnosti odejít na rodičovskou dovolenou, aniž by přišli o své zaměstnání (Maříková 2003:7). Partneři mohou strategicky vyjednávat, kdo odejde na rodičovskou dovolenou, a kdo se stane živitelem rodiny. Toto téma jsem si vybrala, neboť mě zajímalo, v čem je odlišná situace pečujících matek a pečujících otců.

V naší společnosti se jedná o velice aktuální fenomén. Přesto, že se tímto tématem zabývá mnoho autorů a autorek, problematika skloubení placené práce a péče o děti není zcela dořešená. Tato práce se zaměřuje na muže a ženy, kteří jsou na rodičovské dovolené, neboť mi přijde důležité poukázat nejen na zkušenosti pečujících otců, ale i matek na rodičovské dovolené.

Hlavním cílem práce je ukázat, jaké faktory partneři projednávají při rozhodování, který z nich půjde na rodičovskou dovolenou, a který bude ekonomicky zajišťovat rodinu. Dále se v práci zaměřuji na dělbu práce v domácnosti. Zajímá mě především, zda muž na rodičovské dovolené zastává stejné povinnosti jako žena na rodičovské dovolené. Mám na mysli především péči o dítě a vykonávání domácích prací. Na těchto příkladech budu chtít ukázat, zda pečující otcové přijímají genderovou roli, která je ve společenském měřítku určena ženám, v plném rozsahu. Považuji za důležité se v práci také zaměřit na otázku, s jakými reakcemi se muži na rodičovské dovolené setkávají, neboť pečující otcové narušují genderové stereotypy, které jsou v naší společnosti stále zakořeněny. Proto mě bude zajímat, jaké reakce vyvolávají pečující otcové u jedinců, se kterými se setkávají. V práci si kladu za cíl odpovědět na tyto výzkumné otázky: Jaké motivy vedou rodiče k rozhodnutí, který z nich se stane primárním pečovatelem, a který bude ekonomicky zajišťovat rodinu? Jaké jsou rozdíly v dělbě práce mezi pečujícími matkami a

pečujícími otci? Jak jsou lidé porušující genderové stereotypy přijímání okolím?

Práce je členěna do tří kapitol. V první části práce představuji teoretické koncepty, které souvisí se zkoumanou problematikou. Samotná teoretická část je rozdělena do šesti podkapitol. První kapitola se věnuje pojmům „mateřská“ a „rodičovská dovolená“. Nejprve se zaměřuji na vymezení těchto konceptů, poté představuji historický vývoj institutu mateřské a rodičovské dovolené. Následující kapitola je věnována proměnám mateřských a otcovských rolí. Dále se v teoretické části práce zaměřuji na postoje české společnosti k pečujícím otcům a na to, jací muži odcházejí na rodičovskou dovolenou. V práci také popisuji důvody, které rozhodují o tom, který z partnerů půjde na rodičovskou dovolenou. V závěru této kapitoly se soustředím na dělbu práce v domácnosti.

Druhá část práce je věnována metodologii. Nejprve popisuji výzkumné cíle, které jsem si v této práci stanovila, poté se věnuji popisu výzkumného vzorku. Objasňuji, podle jakých kritérií jsem vybírala a kontaktovala své komunikační partnery, a také to, s jakými problémy jsem se při hledání informátorů setkala. Dále popisuji, z jakého důvodu jsem si vybrala kvalitativní typ výzkumu, jakou metodu jsem použila pro sběr dat a jak probíhal samotný výzkum a byla provedena samotná analýza dat. Nakonec se v metodologické části věnuji etice výzkumu.

V poslední kapitole této práce prezentuji zjištěné výsledky na základě provedených rozhovorů. Zabývám se zde tématy, které souvisí s mými výzkumnými otázkami. Popisuji zde skutečnosti, které vedly rodiče k rozhodnutí, který z partnerů odejde na rodičovskou dovolenou a jaká je dělba práce v rodinách, kde je na rodičovské dovolené matka, a kde muž. V této kapitole se dále zaměřuji na změny, které přišly s narozením dítěte a na pocity mužů a žen na rodičovské dovolené. Závěr této kapitoly je věnován samotným pečujícím otcům. Představuji s jakými reakcemi se muži, jež porušují genderové stereotypy, setkali.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Mateřská a rodičovská dovolená

2.1.1 Vymezení pojmů mateřská a rodičovská dovolená

Mateřskou a rodičovskou dovolenou mohou využívat pouze zaměstnané osoby. Nezaměstnaní lidé nemají nárok na čerpání mateřské a rodičovské dovolené. Na rozdíl od muže, který může využívat pouze rodičovskou dovolenou, žena má právo využívat mateřskou i rodičovskou dovolenou. Zpravidla žena čerpá nejdříve mateřskou dovolenou a následně dovolenou rodičovskou (Štěpánková 2010:1.-2. odst.).

Zaměstnaná žena může čerpat mateřskou dovolenou maximálně dvacet osm týdnů. Jestliže žena porodila současně dvě nebo více dětí, má právo čerpat mateřskou dovolenou po dobu třiceti sedmi týdnů. Mateřská dovolená nesmí být kratší než čtrnáct týdnů a nemůže být ukončena ani přerušena dříve než uplyne šest týdnů ode dne porodu. Mateřskou dovolenou začínají ženy čerpat obvykle šest týdnů před očekávaným dnem porodu. Na mateřskou dovolenou je možné nastoupit nejdříve osm týdnů před porodem. Jestliže nastane porod dříve a žena tak vyčerpá z mateřské dovolené před porodem méně jak šest týdnů, má právo čerpat mateřskou dovolenou ode dne jejího nástupu po dobu dvaceti osmi nebo třiceti sedmi týdnů. Pokud je ovšem mateřská dovolená před porodem kratší než šest týdnů z jiného důvodu, pak žena může využívat mateřskou dovolenou pouze dvacet dva týdnů nebo třicet jedna týdnů ode dne porodu. Na mateřské dovolené žena nepobírá zaměstnanecký plat, ale pobírá rodičovský příspěvek nebo peněžitou pomoc v mateřství ze systému nemocenského pojištění. Po dobu, co je žena na mateřské dovolené, je zaměstnavatel povinen omluvit její nepřítomnost v práci (Štěpánková 2010:4.-5. odst.).

Rodičovskou dovolenou mohou čerpat muži i ženy, podmínkou ale je, že musí být zaměstnaní. Ženy mohou čerpat rodičovskou dovolenou po skončení mateřské dovolené, muži ihned po narození dítěte. Ženy i

muži mohou využívat rodičovskou dovolenou do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let. Rodičovskou dovolenou nemusí zaměstnankyně a zaměstnanci čerpat vcelku. Je možné ukončit rodičovskou dovolenou v jednom roce dítěte a požádat o ni znovu ve dvou letech dítěte. Rodiče se mohou také na rodičovské dovolené střídat, např. po šesti měsících. Po dobu, co jsou muži nebo ženy na rodičovské dovolené, nemají nárok na mzdu ani plat, ale čerpají rodičovský příspěvek, který mohou čerpat až do věku čtyř let dítěte (Štěpánková 2010:7.-9. odst.).

Od 1.1.2012 došlo k upravení podmínek čerpání rodičovského příspěvku. Rodiče tak mají větší možnost rozhodnout se, po jakou dobu a v jaké výši budou rodičovský příspěvek pobírat. Cílem této změny je, aby rodiče měli větší šance navrátit se na pracovní trh a budovat svou kariéru. Rodičovský příspěvek mohou rodiče pobírat, i pokud bude jejich dítě starší dvou let navštěvovat mateřskou školu. Rodič může čerpat až 220 000 Kč nejdéle do věku čtyř let dítěte. Výše příspěvku nesmí činit více než 11 500 Kč za měsíc. Rodič má možnost měnit výši rodičovského příspěvku jednou za tři měsíce. Rodič si může také vybrat, zda bude rodičovský příspěvek čerpat podle této nové varianty nebo podle staré právní úpravy k 31.12.2011¹. Pokud se rodič rozhodne pro starou variantu, bude také platit omezená docházka dítěte do mateřské školy po dobu pobírání rodičovského příspěvku. Jestliže ani jeden z rodičů neplatil pojistné na sociální zabezpečení, výše rodičovského příspěvku je daná – 7600 Kč do devátého měsíce věku dítěte, poté 3 800 Kč do čtyř let věku dítěte podle právní úpravy od 1. ledna 2011 (Sociální reforma, cit. 26.1.2012)².

Je možné, aby muž čerpal rodičovskou dovolenou a současně s ním čerpala žena mateřskou dovolenou. Ženy i muži mohou také současně čerpat rodičovskou dovolenou. Pokud rodiče využívají

¹ Existují tři varianty čerpání rodičovského příspěvku. U první varianty čerpá rodič příspěvek ve výši 11400 Kč do dvou let věku dítěte. Dále si rodič může vybrat tříletou variantu, kdy dostává rodičovský příspěvek do tří let věku dítěte ve výši 7600 Kč. U čtyřleté varianty čerpá rodič 7600 Kč do devátého měsíce věku dítěte, a poté 3800 Kč do čtyř let věku dítěte. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/10046>, (cit. 26.1.2012)

² Dostupné z: (<http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>, cit. 26.1.2012)

rodičovské dovolené současně, nárok na finanční příspěvek má pouze jeden z nich (Ministerstvo práce a finančních věcí, cit. 26.1.2012)³.

Po ukončení rodičovské dovolené není zaměstnavatel povinen zařadit zaměstnance/zaměstnankyni na původní pracovní místo. Zaměstnavatel jim pouze musí zajistit pracovní místo, které odpovídá jejich pracovní smlouvě. Na původní pracovní místo je zaměstnavatel povinen zaměstnankyni zařadit pouze po ukončení mateřské dovolené. Na to mají nárok i muži, pokud čerpali rodičovskou dovolenou v rozsahu, v jakém čerpá žena mateřskou dovolenou. V případě, že původní práce odpadla nebo bylo pracoviště zrušeno, musí je zaměstnavatel zařadit podle pracovní smlouvy (Štěpánková 2010:11-13. odst.).

2.1.2 Historie mateřské a rodičovské dovolené

Zákony o mateřské dovolené vznikaly v evropských zemích na přelomu 19. a 20. století. V roce 1919 vydala Mezinárodní pracovní organizace návrh, který prosazoval ochranu těhotných žen na pracovišti. Cílem této organizace bylo zavedení specifického období, během něhož by žena nepracovala, a pracovní místo ženy by bylo po tuto dobu ochráněno. Organizace se snažila také prosadit zavedení finančního příspěvku (Maříková, Radimská 2003:6).

První ucelené sociální politiky, které zaváděly mateřskou dovolenou, vznikaly po 2. světové válce. Cílem sociálních politik bylo, aby došlo ke zvýšení porodnosti a také navrácení žen, které za 2. světové války zastupovaly práci mužů ve veřejném sektoru, zpět do domácnosti. Mateřská dovolená byla povinná, neboť snahou sociálních politik bylo nastolení tradičních rolí v rodině. V této době ženy nedostávaly během mateřské dovolené žádné finanční příspěvky. Pracovní místo ženy nebylo po dobu mateřské dovolené chráněno a zaměstnanec ji tedy mohl propustit. To vedlo k tomu, že se žena stala závislá na manželovi, jako živiteli rodiny (Maříková, Radimská 2003:6).

³ Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4> (cit. 26.1.2012)

V 60. letech došlo k zavedení rodičovského příspěvku, který měl matkám pomoci v těhotenství a mateřství. Rodičovský příspěvek byl poskytován pouze ženám, jejichž příjem nepřesáhl 3800 Kč za měsíc. Placená mateřská dovolená trvala osmnáct týdnů (Hašková, Maříková, Uhde 2009:82). Mateřská dovolená začala také plnit jinou funkci. Cílem již nebylo vytlačení žen z veřejného sektoru. Mateřská dovolená byla ženám poskytována hlavně z toho důvodu, aby se mohly po porodu zotavit a věnovat se naplno svým novorozеныm dětem (Maříková, Radimská 2003:6). V roce 1964 v rámci populačních opatření došlo k prodloužení mateřské dovolené na dvacet dva týdnů a k zavedení další mateřské dovolené až po dobu jednoho roku dítěte. Rodičovský příspěvek byl matkám vyplácen pouze po dobu dvaceti dvou týdnů, v době další mateřské dovolené nebyl vyplácen žádný příspěvek. Po ukončení základní mateřské dovolené měly ženy právo, aby jim zaměstnavatel poskytl stejné pracovní místo, jež opustily nástupem na mateřskou dovolenou. Ovšem pokud ženy využily i další mateřskou dovolenou, měly právo pouze na pracovní pozici, která odpovídala jejich kvalifikaci. Zaměstnavatel nebyl povinen jim držet původní pracovní místo. V roce 1968 byla mateřská dovolená opět prodloužena, z důvodu obav týkající se poklesu porodnosti, na dvacet šest týdnů. Finanční pomoc byla matkám poskytována po celou tuto dobu. V roce 1970 byla navržena další opatření, která by zvyšovala porodnost, a další mateřská dovolená byla prodloužena na dva roky. Již v roce 1980 trvala další mateřská dovolená tři roky (Hašková, Maříková, Uhde 2009:92-100). Po celou tuto dobu nebyli muži zapojováni do péče o dítě. Mluvílo se o nich pouze jako o „pomocnících“. K částečnému zrovnoprávnění otců s matkami došlo v oblasti péče o dítě v československé legislativě až v 80. letech. Toto zrovnoprávnění se ale týkalo pouze osamělých otců (Hašková 2007:18).

Institut rodičovské dovolené byl poprvé zaveden ve Švédsku v roce 1974 prostřednictvím Parental Insurance Act (Maříková 2003:6). Záměrem bylo docílit zrovnoprávnění mužů a žen v oblasti soukromé a

veřejné sféry. Do roku 1984 byl mateřský příspěvek poskytován v České republice pouze ženám. Do této doby museli rodiče vykonávat odlišné specializované role. Otec vykonával roli živitele rodiny, jeho úkolem bylo tedy ekonomicky zajistit rodinu. Zatímco se muži soustředili na oblast veřejné sféry, ženám byla přidělena sféra soukromá. Role ženy spočívala v zajištění péče o děti a domácnost. V roce 1984 došlo ke změně, byla přijata novela, jejímž obsahem bylo, že mateřský příspěvek může pobírat muž, který celodenně pečuje o jedno dítě do věku dvou let. Aby měl na tento příspěvek nárok, muselo jít o muže, který žil s dítětem sám bez ženy, tzv. o muže svobodného, ovdovělého, rozvedeného, anebo z jiného důvodu osamoceneného. Dále měl na tento příspěvek nárok muž, jehož žena se nemohla o dítě ze závažných důvodů postarat. Takový otec byl považován zákony za výjimku. 1. října 1990 došlo ke zrovnoprávnění muže a ženy ve sféře soukromé, neboť byl schválen zákon o rodičovském příspěvku. Na tento příspěvek měl nárok každý rodič bez ohledu na to, zda to byl muž nebo žena. Zatím ale nedošlo ke zrovnoprávnění muže a ženy ve veřejné sféře. Pokud by muž začal pobírat rodičovský příspěvek, přišel by o zaměstnání, neboť zaměstnavatel nebyl povinen takovému muži podržet pracovní místo (Maříková 2008:71-73). V České republice dochází ke zrovnoprávnění muže a ženy ve veřejné sféře v roce 2001, kdy byla zavedena novela rodičovské dovolené do Zákoníku práce. Pokud se muž rozhodne z jakéhokoliv důvodu odejít na rodičovskou dovolenou, zaměstnavatel je povinen jeho žádosti vyhovět. Na rodičovskou dovolenou má právo muž odejít ihned po narození dítěte a může na ní zůstat pouze do tří let věku dítěte (Maříková 2003:7).

2.2 Vývoj mateřských a otcovských rolí

Mateřské a otcovské role se proměňují a vyvíjejí v průběhu času. Jejich obsahy jsou rozdílné napříč jednotlivými kulturami. Mateřské a otcovské role vymezují, jaké chování náleží matkám a otcům. Tyto role stanovují, jaké chování je matkám a otcům v rámci jejich mateřských a otcovských rolí tolerováno, a jaké nikoliv. „Vymezení obsahu

rodičovských rolí podléhá různým společenským tlakům a samo pak zpětně vyvolává určitý nátlak na muže a ženy, jak mají coby rodiče fungovat“ (Maříková 2004:42).

V evropských společnostech existoval mýtus o jediném rodiči. Tento mýtus trval po celý středověk a udržel se až do začátku osvícenství. Mýtus o jediném rodiči říká, že pouze muž se podílí na vzniku nového života, neboť život je božským dílem a pouze muži náleží božská síla. Podle Aristotela je schopen zplodit dítě pouze muž. Otec je ten, který se podílí na vzniku nového života aktivně a dává dítěti podobu bytosti, naopak matka je pasivní a dítě pouze živí. Dle Aristotela je narozené dítě pouze otcovo, neboť on dítěti předává genetické vlastnosti. Mýtus o jediném rodiči se opírá o Aristotelovu mužskou autoritu, kdy je muž nadřazený nad ženou. Nejvýrazněji se tento mýtus projevil v řecké společnosti, po dlouhá léta přetrvával i v západní kultuře (Zoja 2005:104-115). Tyto myšlenky se také objevily v římské společnosti. Otec zde rozhodoval o životě svých dětí, měl moc nad dětmi i svou manželkou a byl učitelem svých dětí (Zoja 2005:144-145).

Během 18. století začíná pod vlivem sekularizace a republikánství upadat význam otce jako autority a vládce. Přesto je ale otec stále hlavou rodiny a zůstává autoritativní osobou. Otec je zobrazován jako dominantní (stojící) postava a matka jako pasivní (sedící). Své otcovství otec dokazuje tak, že před sebou zvedá svého potomka (Burgessová 2004:17). V této době byl otec vzorem pro své děti. Synové napodobovali svého otce, učili se jeho profesi a ztotožňovali se s mužským pohlavím. To, že děti mohly sledovat svého otce a učit se tak jeho dovednostem, bylo umožněno tím, že otec pracoval v blízkosti domova a byl tak dětem každodenně na očích (Zoja 2005:160-161). Otec tak mohl zasahovat do výchovy dětí. Otec byl považován za nejdůležitější postavu v životě dětí, neboť dohlížel na péči, vývoj a vzdělání dětí. Připravoval je na život dospělého jedince, učil je morálním a náboženským zásadám (Chmelařová 2008:28-29).

V 19. století, s příchodem průmyslové revoluce, začali jedinci pracovat v továrnách, které se nacházely mimo domov. Lidé byli nuceni k práci ve fabrikách z těchto důvodů: chudnutí venkova, nárůst populace a nové pracovní příležitosti. V továrnách byly nejprve zaměstnávány ženy a děti, neboť představovaly levnou pracovní sílu. Až s pokračující industrializací rostl význam mužské pracovní síly a docházelo k tomu, že jako zaměstnanci byli preferováni muži. V této době vznikl fenomén „neviditelného otce“. Otcové ztratili autoritu nad svými dětmi a zmizeli z jejich dohledu, neboť dojížděli za prací daleko od domova (Zoja 2005:161-163). Z tohoto důvodu dochází ke striktnímu oddělení veřejné a soukromé sféry. Otec se stává výhradně živitelem rodiny, jeho jediným úkolem je zajištění živobytí pro svou rodinu. Matka přebírá každodenní péči a výchovu dětí, neboť otcovi díky zaměstnání nezbyvá na rodinný život čas (Burgessová 2004:20-22). Otec zasahoval do výchovy dětí pouze, pokud došlo k selhání matčiny autority (Chmelařová 2008:30).

Dalším obdobím, kdy děti žily bez otce, bylo období světových válek. Do vojenských služeb nastupovali hlavně mladí otcové a jejich nepřítomnost v rodině trvala poměrně dlouho. Pokud se otcové vrátili po válce ke svým rodinám, nedostalo se jim takového přijetí, jaké očekávali. To bylo způsobeno tím, že nemohli plnit funkci živitele a díky tomu děti často hladověly. Dlouhá nepřítomnost otce způsobila také zapomnění na něj. Přesto, že se rodiče snažili dětem vysvětlit, proč otec opustil rodinu, děti na něj nepohlížely jako na úspěšnou osobu, neboť o válce slyšely pouze špatné věci. Pod vlivem historických událostí došlo k zániku otcovského obrazu (Zoja 2005:168-184).

Na zapomenutí otce měla ve 20. století také vliv Freudova psychoanalytická teorie. Přesto, že Sigmund Freud považoval otce za důležitou osobu v životě dítěte, jeho následovníci považují za klíčovou postavu v životě dětí matku. Pouze matka je schopna uspokojit potřeby dítěte. S neofreudiánskou tradicí, jež předpokládá, že vztah matky a dítěte je výlučný, nenahraditelný a jedinečný, souvisí vznik kultu mateřství. „Kult mateřství je založen především na dvou základních

předpokladech, jednak že ženy jsou od přírody lepšími rodiči než muži a také, že matky jsou pro děti důležitější než otcové“ (Chmelařová 2008:31). Pouze ženy mají vliv na psychický vývoj dítěte. Otcům je přikládána pouze role živitele (Radimská 2002:2). Kult mateřství měl v době 20. století velký vliv a ještě dnes je vžitý v našich myslích. Ovšem výzkumy z druhé poloviny 20. století již ukazují, že tyto teorie nebyly pravdivé, neboť otec je významným činitelem v rané fázi vývoje dítěte (Chmelařová 2008:31-33). Výzkumy ukazují, že nepřítomnost otce v rodině má vliv na nestabilní a odporující chování dětí. Děti vychovávané pouze matkou, se dožadují neustále její pozornosti. Podle J. Lacana je pro zdravý psychický vývoj dítěte důležitá alespoň symbolická představa otce, neboť úspěšná socializace spočívá v přetrhání pouta s matkou a vstupem do sociálního „mluvícího světa“ (Radimská 2002:2).

V 70. letech 20. století dochází k návratu zapomenutých otců do života rodiny. Je prosazováno tvrzení, že otcové dokážou o děti pečovat stejně dobře jako matky. Vzniká model „nového otce“ (Chmelařová 2008:33). „Hovoří se obecně o jiném muži, případně o jiném otci či novém otci, který se od toho starého odlišuje především tím, že nemá potřebu definovat svou mužskou identitu v opozici vůči identitě ženské a bez obtíží přijímá pečovatelské úlohy, které přirozeně patří k rodičovství. Je stejně zaujat svými malými dětmi, jako je angažovaný v placeném zaměstnání“ (Chmelařová 2008:34). Pokud se otcové angažují v péči o děti ve větší míře, mohou se setkávat s negativními reakcemi, a to i přesto, že dnes se běžně uznává, že se otcové mohou chovat jako matky, aniž by ztratili svou mužskou identitu (Chmelařová 2008:34-35, Burgessová 2004:29). Negativní postoje veřejnosti mohou být dány tím, že muži participující v péči o dítě se vyskytují pouze výjimečně. Takovéto chování veřejnosti vede otce k tomu, že na veřejnosti potlačují své chování (Chmelařová 2008:27-30).

2.3 Pohled na muže na rodičovské dovolené

Páry, které se rozhodly pro netradiční uspořádání genderových rolí, tedy takový systém, kdy muž má na starost celodenní péči o děti a domácnost, zatímco žena se realizuje v oblasti veřejné sféry a stává se tak hlavní živitelkou rodiny, musí předpokládat, že budou čelit mnohým omezením. Partneři musí být schopni vypořádat se s fungováním genderových předsudků a stereotypů. Muži se mohou setkávat s tázavými pohledy svých spolupracovnic a spolupracovníků, kteří mohou mužův odchod na rodičovskou dovolenou chápat jako neloajalitu vůči zaměstnavateli, či rezignaci na práci a živitelství (Maříková, Vohlídalová 2007:55).

Česká společnost od matek stále očekává, že ony se stanou primárními pečovatelkami a přizpůsobí svůj život potřebám dítěte (Janoušková 2008:45). Z výzkumu Maříkové a Radimské (2003:30) vyplývá, že role pečovatelky je přisuzována stále ženám a role živitele mužům. Není tedy překvapivé, že pokud dojde u některých párů k narušení tradiční dělby rolí, mohou být partneři vnímáni jako deviantní (Jarkovská, Janoušková 2008:32).

Výzkum Nešporové (2006) ukazuje, že 63% rodičů se domnívá, že není v pořádku, pokud muž zůstává na rodičovské dovolené a pečuje o dítě. Tento názor vyjadřovali častěji muži než ženy, což může být spojováno s tím, že muži se více identifikují s rolí živitele rodiny (Nešporová 2006:33). S tím, aby zůstal na rodičovské dovolené muž, také nesouhlasí starší generace, neboť hlavně ta zastává stereotypní rozdělení genderových rolí, kdy matce je přisuzována role pečovatelky a muži role živitele rodiny. Naopak tyto konzervativní postoje nezastávají často lidé do dvaceti devíti let, neboť souhlasí nejméně s vymezováním tradičních rolí. Podle jedinců, kteří vlastní vysokoškolský titul, se muži dokážou postarat o dítě stejně dobře jako ženy. Na rozdíl od jedinců se středoškolským vzděláním bez maturity, nejsou lidé s vysokoškolským

vzděláním zastánci výroku, že o dítě má pečovat hlavně žena (Maříková, Radimská 2003:30-31).

Jedinci, jež se rozhodli pro netradiční uspořádání genderových rolí, se mohou setkávat se dvěma typy reakcí – negativní a ignorující. S negativními reakcemi se setkávají hlavně ženy, které přenechaly péči o dítě partnerovi a samy se realizují v oblasti veřejné sféry. Negativní reakce jsou často směřovány od žen, které jsou právě na rodičovské dovolené. Jedním z důvodů může být závist. Pokud jsou na rodičovské dovolené muži, jsou častokrát označeni za hrdiny, neboť zvládají mateřskou roli, která nepřísluší jejich genderu (Janoušková, Sedláček 2005:19-20). Muži jsou vnímáni jako hrdinové, což může být zapříčiněno tím, že neexistuje představa o tom, co znamená být dobrý otcem v domácnosti. Pozitivní reakce se mužům dostávají hlavně ze strany partnerek, příbuzných a známých. Přesto se ale i muži mohou setkat s negativními reakcemi od svého okolí, neboť se vymykají tradiční přirozené dělbě práce a tím zpochybňují existující genderový řád (Janoušková, Jarkovská 2008:31-32).

S ignorujícími reakcemi se setkávají partnerky mužů, jež jsou na rodičovské dovolené. Tyto ženy poukazují na to, že pokud byly ony na mateřské dovolené, s žádným obdivem se nesetkaly. Tyto ženy nebyly označeny za hrdinky, jejich práce byla považována za přirozenou, proto byly okolím ignorovány (Janoušková, Sedláček 2005:20).

2.4 Typologie mužů na rodičovské dovolené

V České republice tvoří muži 1-3% osob využívající rodičovskou dovolenou (Nešporová 2006:32). Výzkumy ukazují, že tito muži se aktivně podílejí nejenom na výchově svých dětí, ale také na domácích pracích. Především jde o muže, kteří jsou tolerantní a vstřícní k ženám, feministkám a homosexuálům (Šmídová a kol. 2008:10). Muži, kteří jsou ochotni odejít na rodičovskou dovolenou, pocházejí podle Šmídové (2003:168) převážně ze střední třídy. Většinou tito muži žijí ve velkoměstech, neboť to oproti venkovu zajišťuje vyšší míru anonymity

(Kubíčková 2003:2). Jedná se v první řadě o muže, kteří si mohli dovolit záměnu rolí, neboť tito muži se vyznačují vyšším vzděláním, vyššími příjmy a pracovní pozicí, která jim umožňuje nakládat s časem volněji. Muži pečovatelé žijí zpravidla s ženami, které se nechtějí stát primárními pečovatelkami (Badinter 2005:161). „Pečovatelkou roli vnímají jako příležitost obohatit mužskou životní zkušenost o ‚mateřskou – pečovatelskou‘ úlohu rezervovanou v naší společnosti především ženám“ (Šmídová 2004:59).

Kubíčková (2003) rozlišuje tři skupiny otců, jež využívají rodičovskou dovolenou, podle toho, do jaké míry se otcové ztotožňují s rolí otce jako pečovatele. Do první skupiny řadí muže, kteří se dobrovolně rozhodli odejít na rodičovskou dovolenou. Roli pečovatele přijali jako součást své osobnosti. Další skupinou jsou otcové, kteří jsou nezaměstnaní. Tito otcové berou rodičovskou dovolenou jako přechodnou fázi k tomu, než si najdou nové zaměstnání. Muži, kteří patří do této skupiny, nejsou ani často oficiálně na rodičovské dovolené, neboť se za tuto roli stydí a neidentifikují se s ní. Do poslední skupiny patří muži, jejichž partnerky mají vyšší finanční ohodnocení, nebo nemohou přerušit svou pracovní kariéru. Přesto, že tito otcové vykonávají roli pečovatele rádi, s touto rolí se neidentifikovali úplně (Kubíčková 2003:2).

Podle Maříkové (2004) existují dvě hlavní skupiny otců na rodičovské dovolené. Do první skupiny patří muži s nízkým vzděláním a nedostatečnou kvalifikací. Jedná se hlavně o muže nižšího věku, kteří žijí v oblastech s vysokou mírou nezaměstnanosti. Pravděpodobně tito muži vykonávají dělnické profese a spadají do nízké třídy. Muži, kteří patří do této skupiny, odešli na rodičovskou dovolenou, neboť k tomu byli donuceni vnějšími okolnostmi. Jejich rozhodnutí nebylo tedy svobodné, ale bylo učiněno pod tlakem. Do druhé skupiny lze zařadit jedince s vysokou kvalifikací, jedná se hlavně o vysokoškolsky vzdělané jedince. Tito otcové pracují v zaměstnáních, pro která je typická péče o druhé. Ovšem na rozdíl od předešlé skupiny se otcové rozhodli odejít na rodičovskou dovolenou dobrovolně. Sami chtěli o dítě pečovat. Pokud se

u otců projevují jak vnitřní, tak vnější motivy odchodu na rodičovskou dovolenou, pak muži spadají do skupiny, která se nachází mezi těmito dvěma skupinami. Jedná se o skupinu „středovou“. Nelze říci, zda u otců v této skupině převažují spíše vnitřní motivy, nebo naopak vnější. Vnitřní i vnější motivy zde mají stejnou váhu důležitosti (Maříková 2004:9).

Pokud bychom rozdělili otce na rodičovské dovolené podle věku, nejčastěji se stávají primárními pečovateli muži ve věku 24 – 29 let, 34 – 39 let a poslední skupinu tvoří starší muži, které lze zařadit do věkové kategorie 50 – 54 let. Muži, kteří spadají do skupiny starších otců, jsou většinou v partnerském vztahu s mladší partnerkou. Největší zastoupení otců na rodičovské dovolené má dle výzkumu Maříkové Praha a poté oblasti s vysokou mírou nezaměstnanosti, tedy Ústecký a Moravskoslezský kraj (Maříková 2004:9).

2.5 Faktory ovlivňující odchod na rodičovskou dovolenou

Při rozhodování, který z partnerů půjde na rodičovskou dovolenou a bude tak zajišťovat péči o děti a domácnost, a který z nich se stane hlavním živitelem rodiny, zvažují partneři různé důvody. Již před výběrem svého prvního povolání lidé přemýšlejí, jak skloubit péči o děti se zaměstnáním. Mnozí z nich proto volí často méně náročná zaměstnání v blízkosti domova. Děti tedy ovlivňují naše životy ještě dříve, než se narodí (Jarkovská 2008:23).

Přesto, že muži mohou čerpat rodičovskou dovolenou již od roku 2001, stále jsou to převážně ženy, které zůstávají s dětmi doma. Důvodem může být to, že odchod ženy na rodičovskou dovolenou je vnímán v naší společnosti stále jako přirozený (Jarkovská 2008:21). Další příčinou nízkého zastoupení mužů na rodičovské dovolené může být i fakt, že ženy často lpí na osvědčených, konzervativních mužských a ženských rolích. Ženy v sobě mnohdy uchovávají představu, že muži nejsou dobrými pečovateli. Ženy se takto mohou chovat z toho důvodu, že domácí sféra je jedinou oblastí, kde mají dominantní postavení, a

proto tuto oblast nechtějí muži přenechat (Jarkovská a kol. 2004:31. odst.).

Pokud se partneři rozhodnou pro tzv. reverzní uspořádání rodiny, kdy na rodičovské dovolené zůstává otec, a žena se stává hlavní živitelkou rodiny, může je k tomu vést několik důvodů. Důvody, které partneři zvažují, je možné rozdělit do dvou kategorií – vztahové a praktické. Do skupiny vztahových důvodů patří důvody, které jsou ve prospěch vztahů v rodině. Otcové toužili být s dítětem více než jenom o víkendech. Jejich přáním bylo být více se svými dětmi. Nechtěli dopadnout jako ostatní otcové, kteří své děti skoro neznají. Do praktických důvodů spadají ty, které mají pro rodinu praktické výhody. Praktickým důvodem je vyšší příjem partnerky nebo ušetření za zdravotní a sociální pojištění (Jarkovská 2008:23).

Nejčastěji rodiny zvažují ekonomickou situaci rodiny. Pokud má partnerka lépe placené zaměstnání a lepší uplatnění na pracovním trhu než partner, je pro rodinu z ekonomického hlediska výhodnější, aby na rodičovské dovolené zůstal muž. Dalšími důvody, které partneři zvažují, mohou být zdravotní důvody nebo seberealizační plány. Žena vnímá práci jako oblast seberealizace a svobody, dělá to, co ji baví a ne to, co musí (Maříková, Vohlídalová 2007:54-55). Důvodem, proč muži zůstávají na rodičovské dovolené, může být také to, že si chtějí odpočinout od svého zaměstnání a možnost být s dítětem doma považují za příjemnou změnu (Maříková, Radimská 2003:66-69).

Při rozhodování hrají důležitou roli také osobnostní rysy partnerů. Pokud má zůstat na rodičovské dovolené muž, musí být ochoten přijmout tuto roli a žena musí být ochotna přenechat partnerovi celodenní péči o dítě. Jestliže na rodičovské dovolené zůstává muž, není to pouze jeho rozhodnutí, ale vždy se jedná o společné rozhodnutí partnerů (Nešporová 2006:33-34).

Otce, kteří jsou na rodičovské dovolené, lze rozdělit do tří skupin podle toho, co bylo jejich hlavním důvodem, že zůstali doma. Pokud muži

neodešli na rodičovskou dovolenou ze svobodného rozhodnutí, ale zůstali doma s dítětem pod „tlakem“, kdy v jejich rozhodnutí převažuje tlak vnějších okolností a intervence vnějších faktorů je velmi silná, pak tito muži patří do skupiny otců, kteří zůstali na rodičovské dovolené z donucení. Do skupiny otců, jejichž rozhodnutí je svobodné, patří muži, u kterých převažuje vnitřní motivace starat se a pečovat o dítě. Poslední nejpočetnější skupina je nazývána jako „středová“. Do této skupiny můžeme zařadit muže, u kterých mají vnější důvody a vnitřní motivy stejnou váhu a důležitost. U této skupiny nelze jednoznačně říci, jaký je hlavní důvod jejich rozhodnutí zůstat na rodičovské dovolené (Maříková 2004:9).

2.6 Dělbá práce v rodině

V dnešních domácnostech stále převládá stereotypní rozdělení genderových rolí. Přesto, že se ženy snaží zapojit muže do chodu domácnosti, jsou to stále ony, které se věnují rodině více a preferují ji před prací. Naopak doménou mužů je placené zaměstnání, kterému často dávají přednost před rodinou (Kuchařová a kol. 2006:7). Dříve toto rozdělení nebylo až tak nespravedlivé, neboť ženy pracovaly pouze v domácnosti a jen muži chodili do zaměstnání a zajišťovali rodinu finančně. Dnes tento tradiční model můžeme vidět jen zřídka. Většina žen pracuje mimo domov stejně jako muži (Maříková 2004:45-46).

Jedním z vysvětlení, proč je dělba v domácnosti rozdělena podle genderových stereotypů, může být to, že ženy a muži mají od přírody rozdílné předpoklady a schopnosti pro výkon určitých činností. Domácí práce jsou označovány jako „ženské“ práce a jsou charakterizované jako rutinní činnosti, které jsou vykonávány v souvislosti s domácností. Domácí práce jsou takové práce, které jsou neodkladné a časově náročné (Maříková, Vohlídalová 2007:21). Patří mezi ně činnosti, které jsou charakteristické pro běžný provoz domácnosti – vaření, úklid, praní aj. (Bierzová 2006:19). Do typicky ženských domácích prací patří také tzv. mentální práce, což je například péče o děti, emocionální podpora

členů rodiny, uspořádání rodinného rozpočtu nebo koordinace činnosti (Maříková, Vohlídalová 2007:21).

Důvodem, proč se muži domácím pracím vyhýbají, je existující představa „ideálního pracovníka“. Muži často pracují přesčas a jsou na ně kladeny větší nároky v oblasti placené práce, tudíž jim nezbyvá moc času na rodinu. Pokud muži v domácnosti vykonávají nějaké práce, považují se pouze za „pomocníky“. Na rozdíl od žen si mohou svou práci v domácnosti odložit, jelikož vykonávají takové aktivity, na kterých není závislý chod domácnosti. Mezi tyto činnosti patří například sekání trávníků nebo kutilské práce. Dalším důvodem, proč se muži nepodílejí na domácích pracích, je, že někteří považují domácí práce za špinavé, jednotvárné, nezáživné, únavné a někdy také jako banální. „V takovém případě jsou jejich postoje k domácím pracím projevem jejich nadřazenosti: mohou si dovolit nedělat ženskou práci, mohou si dovolit nedělat nic z toho, co nechtějí dělat, jsou to oni, kdo se svobodně rozhodují o tom, zda vůbec něco v domácnosti dělat budou“ (Maříková, Vohlídalová 2007:25). Tento přístup je ovlivněn genderovými stereotypy, kdy je lidem od narození vštěpováno, co je povinností žen a co mužů. Někdy jsou to právě ženy, které nechtějí, aby muži prováděli domácí práce. Některé ženy jsou toho názoru, že pouze ony činí domácí práce nejlépe (Maříková, Vohlídalová 2007:26).

Stále více než polovina rodin žije s tímto tradičním uspořádáním genderových rolí. V těchto rodinách ženy tráví denně až o pět hodin více domácími pracemi než muži. Tento model má velice nerovnoměrné rozdělení domácích činností. V rodinách, kde se nachází reverzní model uspořádání genderových rolí, tedy že muž pečuje o domácnost a děti, a pouze žena je ekonomicky aktivní, tráví vykonáváním domácích prací více času muži (Maříková, Vohlídalová 2007:47). Tento model se vyskytuje v rodinách, ve kterých partneři nezastávají tradiční rozdělení genderových rolí (Kubíčková 2003:2).

V domácnostech s pečujícími otci můžeme rozlišit tři typy modelů dělby práce. Prvním typem je inverzní model práce, kdy muž vykonává všechny domácí práce. Častým důvodem je nepřítomnost ženy v rodině nebo vysoké pracovní vytížení ženy. Další typem je participativní model. Tento model se vyskytuje v rodinách, kde se muži a ženy pravidelně střídají ve vykonávání domácích prací. V rodinách, kde jsou muži na rodičovské dovolené, můžeme nalézt rozdělení na mužské a ženské práce. Mezi ženské práce patří péče o domácnost a jako mužské práce se označují činnosti jako je péče o dům, zahradu a hospodářství (Maříková, Radimská 2003:77-78).

V rodinách s pečujícími otci nedochází k úplné výměně mužských a ženských rolí. Můžeme zde spíše pozorovat sdílení těchto rolí a snazší vzájemnou zaměnitelnost rodičů (Nešporová 2006:34). Pokud je na rodičovské dovolené muž, dělba práce je spravedlivější, než když je na rodičovské dovolené žena, neboť mužům jsou poskytovány určité výhody. Muži často vykonávají pouze nejnnutnější domácí práce, neboť ví, že to, co nestihli udělat přes den, za ně dodělají ženy po návratu z práce. Další výhodou je to, že pokud se žena vrátí ze zaměstnání domů, přebírá péči o dítě, a muž má tak volno na své volnočasové aktivity (Maříková 2007:84). Z výzkumu Maříkové a Radimské (2003) vyplývá, že pečující muži věnují více času dětem než domácím pracím. Oproti ženám tráví muži s dětmi hodně času mimo domov, aktivity směřují více ke sportovním činnostem (Maříková, Radimská 2003:72).

3 METODOLOGICKÁ ČÁST

3.1 Výzkumné cíle

Jedním z hlavních cílů výzkumu je zjistit, jaký aspekt vede rodiče k rozhodnutí, který z partnerů půjde na rodičovskou dovolenou, a který bude ekonomicky zajišťovat rodinu. Dalším cílem práce je odpovědět na otázku, jaké jsou rozdíly ve vykonávaných činnostech mezi matkami a otci, kteří jsou na rodičovské dovolené. Především mě zajímá, zda pokud je na rodičovské dovolené muž, zastává stejné povinnosti jako žena na rodičovské dovolené, nebo je tomu jinak. Tímto mám na mysli především oblast péče o dítě a vykonávání domácích prací. Výzkumem chci také zjistit, jak jsou lidé, kteří porušují genderové stereotypy, přijímáni okolím.

3.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek se skládá ze čtyř mužů a ze čtyř žen, kteří jsou na rodičovské dovolené. Kritériem pro výběr informátorů bylo to, že jedinci musí být v době provedení rozhovoru na rodičovské dovolené a musí žít ve společné domácnosti s partnerem/partnerkou. Komunikační partneři byli dále vybíráni podle toho, zda mají ukončené střední vzdělání. Mezi informátory je jeden muž, který studuje vysokou školu, a jedna žena, která má ukončené vyšší odborné vzdělání. Výzkumný vzorek je složen z jedinců, kteří jsou věkově odlišní. Věková hranice, mezi kterou se pohybují, je 22 - 47 let. Kromě jedné ženy, která pochází z Karlovarského kraje, jsou všichni respondenti z Plzeňského kraje.

Komunikační partnery jsem našla prostřednictvím svých přátel. S kontaktováním jedinců jsem začala již v květnu 2011. Informátory jsem oslovila pomocí emailu, telefonu a sociální sítě facebook. Požádala jsem je o účast na mém výzkumu a seznámila je s hlavními záměry mé práce. Všichni kontaktovaní jedinci souhlasili s účastí na mém výzkumu. Po čtyřech měsících, kdy jsem je kontaktovala znovu, abych si s nimi domluvila schůzku, jsem se dozvěděla, že jeden muž musel předčasně ukončit rodičovskou dovolenou. Proto jsem musela nalézt nového

komunikačního partnera, neboť mou podmínkou při hledání informátorů bylo, že jedinci musí být v době rozhovoru na rodičovské dovolené. Zkoušela jsem jej hledat přes známé a skrze své komunikační partnery prostřednictvím tzv. metody sněhové koule.

3.3 Metody sběru dat

Na základě stanovených výzkumných cílů, které jsou popsány výše, jsem provedla kvalitativní typ výzkumu. Tento typ výzkumu jsem zvolila, neboť se zabývám všedním životem jedinců. Kvalitativní výzkum pomáhá výzkumníkovi objasnit, jak jedinci rozumí tomu, co se děje v různých situacích a prostředích, dále proč lidé jednají určitým způsobem, a jak organizují své každodenní aktivity a interakce. Kvalitativní výzkum umožňuje výzkumníkovi intenzivní kontakt se zkoumanými osobami, který probíhá v přirozeném prostředí (Hendl 2005:51-53).

Existují tři složky kvalitativního výzkumu. První složkou jsou údaje, které získáváme pomocí kvalitativních metod. Nejčastějšími metodami pro sběr dat jsou v kvalitativním výzkumu kvalitativní rozhovory a zúčastněné pozorování. Do druhé části patří techniky zpracování dat, pomocí kterých docílíme závěrů. Jedná se o analytické a interpretační postupy. Poslední složkou kvalitativního typu výzkumu je shrnutí výsledku do výzkumné zprávy, která může být v písemné nebo ústní podobě (Strauss, Corbin 1999:12).

Pro sběr dat jsem použila polostrukturované rozhovory. Polostrukturované rozhovory pracují s předem připravenými okruhy otázek, které chce výzkumník/výzkumnice probrat. Tento seznam připravených otázek má napomoci k tomu, aby nedošlo k vynechání důležitých témat. Pořadí a znění otázek je možné měnit podle situace a průběhu rozhovoru (Hendl 2005:174-175).

Komunikační partnery jsem vedla k tomu, aby hovořili o tom, co předcházelo rozhodnutí, který z rodičů odejde na rodičovskou dovolenou.

Dále jsem se zajímala o to, jaké činnosti provádějí matky, které jsou na rodičovské dovolené, a které aktivity vykonávají otcové v roli primárního pečovatele. U mužů mě na závěr zajímalo, s jakými reakcemi se setkali za dobu, co jsou na rodičovské dovolené.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon, poté přepsány a analyzovány. Data byla sbírána v průběhu října a listopadu roku 2011. Rozhovory se uskutečnily na místech, která samotní respondenti navrhli a to z toho důvodu, aby se cítili přirozeně. Dva rozhovory proběhly u samotných jedinců doma, zbytek rozhovorů byl uskutečněn v kavárnách. Rozhovory, které jsem natočila v kavárnách, byly rušeny hlasitou hudbou, což pak působilo problémem i při jejich přepisování. Většinou rozhovory trvaly kolem třiceti až šedesáti minut, pouze jeden rozhovor s ženou trval necelých dvacet minut⁴.

3.4 Metody analýzy dat

Pro analýzu dat jsem použila tématickou analýzu, kterou jsem provedla pomocí techniky „nůžky a papír“. Nejprve jsem provedla doslovné přepisy rozhovorů v textovém editoru, které mi sloužily k hledání podobných případů a témat. Přepisy rozhovorů jsem pak několikrát pročetla, poté jsem si zdůraznila klíčové fráze, ke kterým jsem přiřadila jednotlivé kódy. Tyto kódy mi sloužily k hledání opakujících se témat, která se vyskytovala v jednotlivých rozhovorech. Zpočátku jsem objevovala témata, která se vztahovala především k výzkumným otázkám, jež jsem si položila na počátku této práce. Opakovaným čtením rozhovorů jsem odhalovala další důležitá témata, která jsem zahrнула do analýzy.

⁴Rozhovor trval dvacet minut, neboť v rodině Nikoly se vyskytuje tradiční model rodiny. Nikoly partner se nezapojuje do péče o dítě, ani neparticipuje na domácích pracích. Partner zajišťuje rodinu z ekonomického hlediska. Z tohoto důvodu, jsem se Nikoly nemohla ptát na některé z mých připravených otázek.

3.5 Etika výzkumu

Již při oslovení byli komunikační partneři seznámeni s hlavními cíli práce. Všichni byli požádáni o informovaný souhlas, a to z toho důvodu, abych mohla jejich výpovědi nahrávat na diktafon, následně zpracovat a použít pro účely mé práce. Komunikační partnery jsem seznámila s tím, že budou moci nahlédnout do přepisu rozhovoru a zpětně vyjmout výpovědi, které nebudou chtít uveřejnit. Také jsem jim sdělila, že svoji účast na výzkumu budou moci ukončit i dříve, pokud se tak rozhodnou. Informátory jsem ujistila, že bude zajištěna jejich anonymita v podobě smyšlených jmen.

4 ANALYTICKÁ ČÁST

Tato část práce je rozdělena na dvě kapitoly. V první kapitole „Muži a ženy na rodičovské dovolené“ se budu zabývat čtyřmi tématy, která jsem analyzovala z rozhovorů provedenými s muži i s ženami na rodičovské dovolené. Budu zde podrobněji popisovat, co vedlo muže a ženy k odchodu na rodičovskou dovolenou. Dále porovnáám dělbu práce v domácnostech s pečujícími otci a s pečujícími matkami. V závěru této kapitoly se zaměřím na změny, které participanti zaznamenali s příchodem narození dítěte a pocity, které muže a ženy na rodičovské dovolené doprovázely. Ve druhé kapitole se zaměřím na interpretaci výpovědí mužů na rodičovské dovolené a popíši, s jakými reakcemi se muži na rodičovské setkali.

4.1 Muži a ženy na rodičovské dovolené

4.1.1 Důvody odchodu na rodičovskou dovolenou

Již od roku 2001 mají možnost využívat rodičovskou dovolenou i muži (Nešporová 2006:32). Partneři mají tedy možnost vyjednávat, kdo zůstane na rodičovské dovolené, a kdo se naopak postará o ekonomickou stránku rodiny. U většiny rodin, ve kterých se řeší, kdo bude zastávat roli primárního pečovatele, a kdo roli živitele, je rozhodujícím faktorem ekonomická situace rodiny. Dalším důvodem mohou být zdravotní důvody nebo seberealizační plány (Maříková, Vohlídalová 2007:54). Mezi ekonomické důvody, které mají vliv na rozhodnutí partnerů, že odejde na rodičovskou dovolenou muž, patří hlavně vyšší příjem partnerky a nezaměstnanost muže (Maříková 2003:7).

V případě mužů nemohu hovořit o tom, že by byl hlavním důvodem odchodu na rodičovskou dovolenou ekonomický důvod. Většina mužů z mého vzorku odešla na rodičovskou dovolenou, protože otcové chtěli o děti pečovat. V případě žen se mi potvrdilo, že zůstávají na rodičovské dovolené z ekonomického důvodu. Všechny respondentky zůstaly na

rodičovské dovolené, neboť partner vydělává více peněz než ony. To může souviset s genderovou segregací trhu práce, kdy ženy a muži pracují v odlišných zaměstnáních. Ženy nacházejí uplatnění zpravidla v typicky ženských odvětvích a na nižších pozicích, které jsou spojovány s nižšími příjmy (Jurajda, Mních 2006:15). Ženy tedy nedosahují takového platu jako muži a to vede partnery k rozhodnutí, aby na rodičovské dovolené zůstala žena⁵. Nešporová (2005:23) ukazuje, že nižší příjmy žen patří mezi hlavní důvody, proč odcházejí na rodičovskou dovolenou ženy.

„Protože přítel vydělává více, takže z ekonomických důvodů.“ (Julie 29)

„Kvůli penězům, manžel vydělává víc, takže kvůli penězům. On by ani nechtěl být doma, pro něj je to ženská záležitost jako že ... on vydělává peníze a já jsem ta ženská v domácnosti.“ (Pavla 28)

Nešporová (2006) uvádí, že při rozhodování partnerů, kdo půjde na rodičovskou dovolenou, hrají významnou roli osobnostní rysy rodičů. Pokud má zůstat na rodičovské dovolené muž, partneri musí být ochotni přijmout výměnu genderových rolí. Vždy se musí jednat o společné rozhodnutí partnerů, kdy žena musí být ochotna přenechat muži celodenní péči o dítě a muž musí být ochoten tuto roli přijmout (Nešporová 2006:33-34). Tři ženy z mého vzorku by si role s partnerem vyměnit nechtěly. Pouze jedna z respondentek by si roli prohodila, a to v případě, pokud by vydělávala více peněz než manžel.

„Tak kdybych měla možnost vydělat více peněz jako, tak asi bych šla do práce a manžel by byl doma.“ (Simona 27)

Nikola a Pavla by si roli vyměnit nechtěly, neboť by nechtěly přijít o vztah s dítětem. Nikola také uvedla, že by přítel situaci na rodičovské dovolené nezvládl. Tímto dává najevo, že „naučená kompetence“ je vztahová genderová záležitost a není pouze otázkou jedné osoby – muže. Maříková ve své studii ukazuje, že otcové vnímají matky jako ty

⁵ K tomuto závěru dochází ve své bakalářské práci i Pavla Chalupová. Ve své práci ukazuje, že ženy zůstávají na rodičovské dovolené, neboť jejich partneri dosahují vyššího platového ohodnocení (Chalupová 2009).

„kompetentnější“ v péči o dítě. Péče je otci vnímána jako naučitelná role, kterou je potřeba se naučit od svých žen. Ale i některé ženy chápou tuto roli jako naučitelnou, jako výsledek sociálního učení. Přesto je mateřství vnímáno jako „přirozené“, díky těhotenství, porodu a kojení. „Distinkce mezi matkou a otcem tak ve vymezování dispozic pečovat zůstává nadále zachována, když rozdíly mezi nimi jsou konstruovány pomocí opozice ‚přirozená danost‘ či ‚vrozená schopnost‘ vs. ‚naučená kompetence‘ (neboli v opozici příroda vs. kultura)“ (Maříková 2009:100).

„Ne určitě nešla, protože vím, že on by to nezvládl a chci být s ní prostě, že já vím, že dlouho mít druhý dítě nebudu, minimálně deset let už druhý dítě nechci, takže si s ní chci všechno užít, dokud je taková malinká.“ (Nikola 22)

Jarkovská a kol. (2004:31. odst.) ve svém výzkumu poukazují na to, že ženy mnohdy nechtějí přenechat muži roli primárního pečovatele, neboť si myslí, že muži nejsou dobrými pečovateli. To platí i v případě Pavly, která by si s manželem roli vyměnit nechtěla, protože potřebuje mít přehled nad tím, jak dítě vyrůstá. Pokud by byl na rodičovské dovolené manžel, Pavla by měla tendenci mu vyčítat, že něco zanedbal nebo udělal špatně. Pavla také uvedla, že manžel by sám na rodičovskou dovolenou nešel, neboť je toho názoru, že jde o ženskou záležitost. V této rodině jsou posilovány genderové stereotypní role, které ženám přiřazují oblast soukromé sféry a muži roli živitele. Toto uspořádání je často vysvětlováno skrze „mýtus přirozenosti“, který říká, že o děti vždy pečovaly matky, stejně jako samice pečují o svá mláďata, zatímco samci obstarávají potravu (Sedláček:2008 23-24).

„Ne, manžel by to nechtěl a já bych šla znova, já potřebuju mít jakoby přehled nad tím, jak to dítě vyrůstá. Víš, takový jako, že když něco zkažím já, tak vím, že jsem to zkažila já, ale myslím si, že kdybych jako viděla, že něco kazí ten chlap, že bych měla tendenci mu to vyčítat a prostě víš, ty jsi špatnej, ty jsi tuto zanedbal, takhle můžu vynadat sama sobě. A hlavně bych ani nechtěla přijít o ty chvíle s malým.“ (Pavla 28)

Jedna z respondentek váhala, zda by si roli s manželem vyměnila, protože nechtěla přijít o vztah s dítětem. Nakonec došla k názoru, že by se s partnerem vystřídala v polovině čerpání rodičovské dovolené, neboť

během doby, co je na rodičovské dovolené, dospěla k přesvědčení, že se z ní stal „asociál“. Julie pociťuje, že si nerozumí s lidmi tak dobře jako dříve, neboť si se svými vrstevníky nemá co říci. Podle ní je tato situace způsobená tím, že je ve svém okolí jedinou matkou. Julie také cítí, že u ní došlo ke zhoršení slovní zásoby, což může být způsobeno tím, že většinu svého času tráví se svým potomkem. Maříková (2000) ve svém výzkumu ukazuje, že na rozdíl od mužů, kteří chápou situaci žen na rodičovské dovolené jako „přirozený úděl“, ženy mohou svůj pobyt na rodičovské dovolené vnímat jako situaci, kdy nejsou svobodné, neboť jsou mnohdy nuceny dělat něco jiného, než chtějí. Často se nacházejí v situaci, ve které jim nezbyvá čas na realizaci svých osobních a profesních zájmů. I přesto, že žena odchází na rodičovskou dovolenou často dobrovolně, tato dobrovolnost jí může být vnucená „kulturním a sociálním prostředím, které vytváří více či méně viditelné bariéry a limity pro její chování“ (Maříková 2000:113).

„Asi ne, anebo jako půl na půl, bychom se vystřídali. Ono je hezký jako být s tím dítětem, protože vidíš všechny jako ty maličkosti, jak se zdokonaluje, jak je čím dál lepší, chytřejší, dovednější... prostě. No a vyměnila bych si to. Tak mně přijde, že jsem trochu... jakoby že se ze mě stal takovej asociál, že prostě jako ty lidi, jako že jim moc nerozumím ne, nebo že si s nima nemam už tolik co říct jako před tím, taky slovní zásoba se mi zhoršila, co jsem na mateřský.“ (Julie 29)

Podle Maříkové (2004) můžeme otce na rodičovské dovolené klasifikovat do tří skupin podle toho, co je důvodem jejich odchodu na rodičovskou dovolenou. Do první skupiny patří otcové, jejichž rozhodnutí bylo učiněno pod tlakem. Jejich rozhodnutí bylo ovlivněno vnějšími faktory a okolnostmi. Další skupinu tvoří otcové, kteří se rozhodli dobrovolně. Tito otcové chtěli o dítě pečovat. Poslední skupina se nazývá „středová“. Do této skupiny můžeme zařadit muže, jejichž rozhodnutí je ovlivněno vnějšími a i vnitřními faktory (Maříková 2004:9).

Muži, s nimiž jsem v rámci výzkumu hovořila, neodcházeli na rodičovskou dovolenou kvůli tlaku vnějších faktorů. Setkala jsem se pouze s jedním otcem, který zůstal na rodičovské dovolené, protože ho

k tomu nutily vnější okolnosti. Tento otec zůstal na rodičovské dovolené kvůli zdravotnímu stavu manželky, který jí neumožňuje pečovat o děti. Zároveň má manželka lepší pracovní postavení a tím i vyšší plat. Podle Maříkové a Vohlídalové (2007:54-55) patří tyto důvody mezi ty nejčastější, proč muži odcházejí na rodičovskou dovolenou.

„Těch důvodů je samozřejmě více, manželka je trošičku postižená, má určité pohybové potíže, takže by jí to činilo potíže. No a hlavně taky je lékařka a při výměně rodičů, kdyby byla tři roky na mateřské, by ztratila kontakt v oboru. Má čerstvě poměrně atestaci, takže si potřebuje rozvíjet nabyté vědomosti, nehledě je to i ekonomické hledisko, že jako kuchař v McDonaldu se nemůžu platově rovnat zástupkyni primáře, takže asi tak.“ (Jiří 45)

V případě Zbyňka a Michala byla důvodem odchodu na rodičovskou dovolenou vnitřní motivace. V obou případech chtěli muži o dítě pečovat. Oni byli těmi, kteří přišli s návrhem, že zůstanou na rodičovské dovolené. Jejich rozhodnutí odejít na rodičovskou dovolenou bylo svobodné. Při rozhodování partneri nepohlíželi na ekonomickou situaci rodiny, neboť v obou rodinách dosahovali partneri stejných platů. Finanční situace rodiny zde tedy nehrála žádnou roli.

Do skupiny „středové“ bych zařadila pana Jana, neboť u něj dochází ke střetu vnitřních a vnějších aspektů. Jan si chtěl péči o dceru vyzkoušet. Dalším důvodem byla ekonomická situace rodiny, kdy partnerka měla vyšší plat. V rozhodování hrálo také důležitou roli to, že Jan dojížděl za prací mimo domov, jelikož v době narození dcery přišel o zaměstnání a jeho nové pracovní místo bylo vzdálené jeho domovu. Pro rodinu bylo tedy výhodnější, aby na rodičovské zůstal Jan.

„Je to více důvodů, tak klasicky jsou to peníze, pak to je to, že jsem si to chtěl vyzkoušet, jaký to je, že jo. Taky jsem to měl jednodušší v tom, že já jsem, když se dcera narodila, já jsem o práci přišel tím způsobem, že moji výrobu, kterou já jsem řídil, přesunuli do Thajska, takže já jsem si pak hledal nového zaměstnavatele, ale toho jsem měl hodně daleko. Tak jsem vlastně dojížděl až do Tachova, takže to byl právě jeden třeba z těch důvodů, proč jsme se rozhodli.“ (Jan 30)

Muži i ženy uvádějí rozdílné důvody, které je vedly k odchodu na rodičovskou dovolenou. Ženy zůstávají na rodičovské dovolené, neboť je k tomu nutí ekonomické faktory. Důležitou roli hrají ale také osobnostní rysy jedinců. Samotné respondentky uvedly, že by nechtěly, aby na rodičovskou dovolenou odešel jejich partner, neboť si myslí, že by se o dítě nezvládl postarat stejně dobře jako ony. Pouze jedna žena by si s partnerem role vyměnila, pokud by měla vyšší plat. Muži odcházejí na rodičovskou dovolenou převážně proto, že chtějí o děti pečovat. Jedná se tedy o vnitřní motivaci. Pouze jeden otec odešel na rodičovskou dovolenou nedobrovolně, kdy hlavní příčinou jeho odchodu byly ekonomické důvody a zdravotní stav partnerky. U jednoho pečujícího otce došlo k působení vnějších i vnitřních faktorů.

4.1.2 Dělbá práce v rodině – péče o dítě a domácnost

Janoušková (2008) poukazuje na to, že pokud je na rodičovské dovolené žena, není dělbá práce v domácnosti tak spravedlivá, jako když je na rodičovské dovolené muž. Pokud je žena na rodičovské dovolené, očekává se od ní, že bude vykonávat i domácí práce (Janoušková 2008:46). Toto se potvrdilo i v mé práci. Většina respondentek uvedla, že domácí práce vykonávají ony. Není pravidlem, že by muži po příchodu domů z práce participovali na domácích pracích. S domácími pracemi ženám muži pomáhají, pouze pokud je potřeba.

„S domácností to ani moc ne, jako když už natlačím, tak jo, tak jako třeba vysaje nebo umeje nádobí, občas uvaří, ale není to pravidlo, je to jenom, že jako když já zatlačím, jako že už mě to prostě nebaví dělat všechno sama, tak to potom udělá.“
(Julie 29)

Rozdělení péče o dítě mezi partnery se u jednotlivých respondentek liší. V některých případech se otec zapojuje do péče o dítě intenzivně, někdy pouze pokud je potřeba a v některých případech dokonce vůbec. Většina žen uvedla, že muži se zapojují do péče o dítě více než do domácích prací. Ve dvou případech se partneři o péči o dítě

pravidelně střídají, avšak nemají rozdělené, jaké aktivity s dítětem dělá otec a jaké matka.

„Já bych řekla, že je to takový napůl, někdy jdu s malým já ven, někdy jdeme společně, někdy jsou sami oni. Nějaký to hraní... to se prostřídáváme. Co se týče malého, tak mam prostě pocit, že se aktivně zapojuje“ (Julie 29)

V případě Pavly se manžel zapojuje do péče o dítě pouze tehdy, když Pavla potřebuje. Jedinou činností, ve které se střídají pravidelně, je koupání syna. Sám od sebe se manžel péče o syna aktivně neúčastní. V této rodině je tedy téměř veškerá péče záležitostí matky.

„Říkám, někdy mi pomůže s tím malým, když fakt potřebuju nebo když si chci udělat to volno, tak ho pohlídá. Střídáme se o to koupání, že prostě jeden den meu já, jeden den koupe manžel, ale jinak se nezapojuje. (Pavla 28)

Pouze v jednom případě se partner vůbec nezapojuje do péče o dítě a neparticipuje ani na domácích pracích. Partner Nikoly upřednostňuje tradiční uspořádání dělby práce v rodině. Zastává názor, že péče o dítě a domácnost je ženskou činností. Zde tedy můžeme vidět tradiční model uspořádání rodiny, ve smyslu živitelské role otce a matky pečovatelky (Vykopalová 2001:25).

„Jeho role je asi jediná, aby nosil domů peníze, jinak téměř nic nedělá. Domácí práce mu nic neříkají, s malou mi taky nepomáhá, nakupovat... to už vůbec. Ten nosí domů jenom peníze. Tvrdí, že já jsem máma na mateřský dovolený, že je to všechno moje starost“. (Nikola 22)

Co se týče mužů na rodičovské dovolené, informátoři se liší ve svých výpovědích. Maříková a Radimská (2003) rozlišují tři modely dělby práce v rodinách, kde o dítě pečuje muž. Prvním typem modelu je „inverzní model dělby práce“. Tento model je aplikovatelný na rodiny, kde muž vykonává veškeré domácí činnosti sám, bez pomoci partnerky (Maříková, Radimská 2003:77-78). Tento model dělby práce se vyskytuje v rodině Michala. Michal šel na rodičovskou dovolenou s podmínkou, že bude vykonávat domácí práce. Tuto podmínku stanovila Michalova manželka proto, že se chtěla po příchodu ze zaměstnání dostatečně

věnovat svému synovi. V této rodině tedy vykonává domácí práce hlavně Michal. Manželka Michalovi pomáhá pouze výjimečně.

„Určitě to byla jedna z podmínek, jako že budu doma, abych se tam jenom neválel a nehrál si s dítětem. Víceméně dělám všechno, mytí nádobí, vaření, žehlení, praní, vytírání. Snažím se, aby když manželka přišla domů, měla čas na syna. Takhle to bylo v rámci dohody, aby nepřišla domů a nevařila a nežehlila.“ (Michal 32)

Jako druhý model dělby práce uvádí Maříková a Radimská (2003) „participativní model“. V rodinách s participativním modelem dochází k pravidelnému střídání vykonávání domácích prací (Maříková, Radimská 2003:78). Tento model se nachází v mém vzorku u dvou rodin, v rodině Zbyňka a Jiřího. Partneri se střídají v péči o dítě i domácnost. V těchto rodinách ale není pevně rozdělené, kdo vykonává jakou činnost. Partneri se v aktivitách střídají podle toho, kdo má zrovna čas. Vykonávání domácích prací je založené na domluvě mezi partnery.

„Vysávání to je moje parketa, mytí oken taky, praní o to se tak něk střídáme, o žehlení se střídáme, ale nemáme nic pevně rozděleného. Snažíme se domluvit v určitých věcech. Je to takové, stará se celá rodina. Není to, že bych se staral vyloženě já.“ (Jiří 45)

Posledním modelem dělby práce je „model dělby práce podle pohlaví“. Zde dochází k rozdělení činností na mužské a ženské práce. (Maříková, Radimská 2003:78) Mezi mužské práce patří zahradní práce a údržba automobilů. Péče o domácnost, péče o děti a vaření se označuje za ženskou práci (Greenstein 1996:586). Tento model se z poloviny vyskytuje v rodině pana Jana. Pokud přijde jeho partnerka z práce domů, přebírá péči o dítě i domácnost. Jan má v této době na starost vše kolem domu – práci na zahradě, opravy domu apod.

Podle Maříkové (2007:84) muži na rodičovské dovolené vykonávají pouze nejnnutnější domácí práce, protože si jsou vědomi toho, že ženy za ně práci dodělají. Takto je to i v rodině Jana. Přesto, že Jan vykonává všechny domácí práce, ví, že pokud něco nestihne, partnerka to za něj dodělá po příchodu domů ze zaměstnání.

„Já prakticky dělám všechno, ale občas něco vynechám, zapomenu a vím, že to přítelkyně dodělá. Víím, že nějakých sedmdesát procent, co by dělala ženská stoprocentně, takže i peru, vařím, žehlím, meu nádobí, vytírám podlehy, když je partnerka doma, tak převezme většinu těch činností. Já v tu dobu, když je ona doma, tak já dělám něco na baráku.“ (Jan 30)

Greenstein (1996) ve svém výzkumu dochází k závěru, že muži obecně vykonávají méně domácích prací než ženy, což vychází z vnímání genderového postavení. V rodinách, kde oba partneři zastávají rovnostářský přístup, je dělba práce nejvíce rozdělená mezi partnery. Pokud muži tradicionalisti žijí s ženou, která vyznává rovný přístup, ženy vykonávají poměrně větší část domácích prací. Pokud je tradicionalistkou žena, rozdíly v poměru domácích prací jsou ještě viditelnější (Greenstein 1996:593-594).

Podle výpovědí respondentů nelze hovořit o tom, že by muži začali participovat na domácích pracích až poté, co odešli na rodičovskou dovolenou. Pouze jeden muž uvedl, že se před tím do domácích prací nezapojoval. Ostatní muži partnerkám s domácími pracemi pomáhali i před tím, než se stali primárními pečovateli. Jediná změna spočívá v tom, že nyní muži vykonávají více domácích prací. V rodinách s pečujícími otci lze tedy vidět, že partneři nezastávají tradiční dělbu práce, neboť i před odchodem na rodičovskou dovolenou se aktivně zapojovali do domácích prací. Naopak v rodinách s pečujícími matkami vykonávají veškeré domácí práce ženy. Důvodem může být to, že ženy či jejich partneři zastávají tradiční uspořádání dělby práce.

4.1.3 Změny, které muži a ženy pocít'ují

Maříková a Radimská (2003) ve svém výzkumu dochází k závěru, že muži, kteří si vyzkoušeli být na rodičovské dovolené, si uvědomují, že se nejedná o žádnou dovolenou. „Muži přestávají ženy vnímat jako neschopné zvládnout situaci, jako neurotické, hysterické, zbytečně vyčerpané apod.“ (Maříková, Radimská 2003:84). Většina mužů si myslí, že rodičovská dovolená je o tom, že jsou ženy doma, děti nakrmí, pohrají

si s nimi a poté mají čas na své koníčky. Po zkušenostech ovšem muži vidí celou situaci jinak. Rodičovská dovolená není žádnou dovolenou. Někteří muži uvádí, že být na rodičovské dovolené je mnohdy náročnější než chodit do normální práce (Maříková, Radimská 2003:85).

To platí i v případě mých komunikačních partnerů, ale i partnerek. Většina mužů a i žen byla před narozením dítěte toho názoru, že být s dítětem doma je spíše taková hra. Skutečně si mysleli, že jde spíše o dovolenou. Ženy i muži také uvedli, že neměli představu, jak je tato práce náročná. Poté co si sami vyzkoušeli být otcem nebo matkou na plný úvazek, se jejich pohled na rodičovskou dovolenou otočil o sto osmdesát stupňů. Muži i ženy uváděli, že nejtěžší je zorganizovat si všechn čas a skloubit péči o dítě s péčí o domácnost.

„Já jsem si před tím myslel, že se flákaly a teďka si myslím něco jinýho, no. Musím jim dát za pravdu, že je to prostě těžký no. Jenom si to zorganizovat, abych stihl něco jinýho než to dítě, tak třeba připravit to jídlo, nebo umejt nádobí, tak je to hrozně těžký si to zorganizovat.“ (Michal 32)

Pouze jeden muž a jedna žena uvedli, že i před tím než odešli na rodičovskou dovolenou, věděli, že se jedná o náročnou práci. Jejich pohled na rodičovskou dovolenou se tedy nezměnil. Simona věděla, že rodičovská dovolená není žádná „dovolená“ a že jde o náročnou práci, neboť dětem je potřeba se věnovat dvacet čtyři hodin denně a mít je neustále pod dohledem. Když otěhotněla, byla připravena na to, co ji po narození prvního dítěte čeká. Jiří získal povědomí o náročnosti práce v domácnosti během svého dětství a mládí, neboť vyrůstal v domácnosti pouze s matkou. Jeho otec zemřel, když mu bylo osm let. Svoji matku viděl pracovat od rána do večera, takže věděl, že postarat se o domácnost a děti není lehké.

Z rozhovorů také vyplývá, že se ženy musely podřídit novému režimu, který nastal po narození dítěte. Jako negativum ženy pociťují izolovanost, neboť s narozením dítěte také přišly povinnosti a závazky. Ženy uvedly, že se musely vzdát svých dřívějších koníčků nebo je omezit,

neboť na ně nezbyvá čas ani síla. Jedna z informátorek pociťuje, že během doby, kdy je na rodičovské dovolené, u ní došlo ke zhoršení slovní zásoby. Také sama sebe označila za „asociála“, neboť pokud přijde do nějaké společnosti, pociťuje, že je odlišná od ostatních. V souvislosti s tím hovoří také o tom, že už si s lidmi nerozumí tolik jako dříve, neboť se pohybuje mezi jedinci, kde je jedinou matkou a cítí, že její rodičovství nikoho nezajímá.

Stejně jako ženy, i muži pociťují, že došlo k omezení jejich dřívějších volnočasových aktivit a zájmů. Muži přizpůsobili svůj život tomu, aby svůj volný čas trávili hlavně s dětmi a partnerkami. Všichni muži se shodují, že volného času není mnoho, neboť s narozením dětí přibýlo mnoho povinností.

„Před tím jsme chodili spolu tancovat, jezdili jsme víc na vejlety, na kolech, chodili jsme víc do kina, chodili jsme na kulturní akce, takže jsme byli jako víc spolu. Dneska máme teda společné aktivity ve třech, jdeme někde na procházku nebo něco to no.“ (Michal 32)

Co se týče vývoje vztahu, dvě ženy uvedly, že po narození dítěte došlo k upevnění vztahu. Ženy zaznamenaly, že po narození dítěte na sebe s partnerem začali více pohlížet jako na rodinu. U Pavly a Nikoly přišlo s narozením dítěte naopak více hádek a jejich vzájemná komunikace s partnery se zhoršila.

„No přišlo více hádek, můj manžel nechápe, že si potřebuju od toho dítěte odpočinout, jinak mi z toho hrábne, on si myslí, že si v podstatě s tím dítětem jenom hraju a nic nedělám a on musí makat a vydělávat peníze ... to asi byla změna, věčný dohody o tom že já makám tak po mě nechtěj, abych hlídal dítě, a já mu říkám, já ale v podstatě taky makám, je to psychicky náročný, tak potřebuju taky den odpočinek.“ (Pavla 28)

Pouze dva muži pociťují, že narození dítěte ovlivnilo vzájemný vztah s partnerkou. Michal uvedl, že došlo po narození syna k upevnění vztahu, neboť s příchodem dítěte na sebe partneři začali pohlížet více jako na rodinu. Naopak Jan pociťuje, že po narození dítěte došlo ke zhoršení vztahu, neboť na sebe s partnerkou nemají tolik času jako dříve.

4.1.4 Pocity mužů a žen na rodičovské dovolené

Šmolka (2011:36) ve své knize uvádí, že u novopečených matek se často objevuje zvýšená emoční labilita, která je doprovázena pocitem nejistoty a obavy, zda bude mateřská role správně naplněna. Všechny ženy, se kterými jsem provedla rozhovor, se s těmito obavami setkaly. Obavy se u žen objevily zejména v období šestinedělí. Ženy se nejvíce bály toho, že svou novou roli nezvládnou. Nebyly si jisté, zda se dovedou postarat o dítě a zároveň o domácnost. Tyto pochybnosti se ale postupně vytratily. Dvě ženy uvedly, že po narození svých dětí byly zmatené, nevěděly, jestli se o miminko starají dobře. U jedné ženy tyto pocity vymizely poté, když zjistila, z jakého důvodu dítě pláče a co vyžaduje. U jedné maminky ale pocit, že není dobrou matkou, přetrvává stále, neboť Pavla si není jistá, zda dítěti věnuje dostatečné množství času, a zda péči nezanedbává. Ulrich Beck poukazuje na to, že s příchodem individualizace „ženy v průběhu života kolísají sem a tam mezi rozpornými póly emancipace a opětovaného připoutání ke starým připsaným rolím“ (Beck 2004:184), což se projevuje i v jejich chování. Přesto, že ženy vidí v dětech nezbytnou součást svého života, děti pro ně představují chtěné „překážky“ v profesní oblasti (Beck 2004:184).

„No bála jsem se toho, chvílema jsem měla pocit, že jsem špatná máma, že se mu věnuju málo. Furt mam pochybnosti, že něco dělám špatně, jestli bych něco neměla dělat víc, protože teď se scházíš třeba s těma maminkama, co mají jiný děti a ty děti umí toho víc ne, tak zjišťuješ, jestli něco neděláš špatně, jestli něco nezanedbáváš.“ (Pavla 28)

Všechny ženy se shodly na tom, že v mateřské roli zažívají pocity štěstí. Tři ženy ze čtyř uvedly, že mají lepší vztah s dítětem než jejich partner a že svému dítěti více rozumí. To dávají do souvislosti s tím, že s dětmi tráví většinu svého času.

Na rozdíl od žen se muži neobávali toho, že by svou roli nevykonávali dobře. Pouze jeden muž měl strach, že situaci nezvládne. Zažíval negativní pocity nejistoty, které byly spojeny s jeho obavami, že

se nedokáže postarat o dítě a zároveň o domácnost. Michal se zpočátku cítil psychicky špatně, byl zničený z toho, že ho vůbec napadlo jít na rodičovskou dovolenou. Poté, co si našel systém a práci si zorganizoval, se vše urovnalo.

Dva muži, Jiří a Jan, se během rodičovské dovolené cítili nepřírozně, pokud se vyskytli ve společnosti žen pečujících o své děti. Jan někdy tráví čas s dítětem společně se svou sousedkou, která je rovněž na rodičovské dovolené. Jan uvedl, že se v přítomnosti této ženy cítí nesvůj, neboť ho neustále kontroluje, jak se stará o svou dceru. Žena se Janovi také svěřuje s intimními záležitostmi, což mu není příjemné. Jiří uvedl, že se ve společnosti žen jako otec na rodičovské dovolené občas cítí jako „bílá vrána“. Setkal se i s tím, že ho ženy poučovaly, jak se má o dítě starat. Například pokud šel Jiří s dcerou k lékařce, zdravotní sestra mu dávala rady, jak dítě správně svléci a obléci, což bylo Jiřímu dost nepříjemné. Pokud šel Jiří s dcerou k lékařce i s manželkou, lékařka mluvila o zdravotním stavu především s matkou dítěte, pokud se chtěl Jiří do diskuse zapojit, bylo mu dáno jasně najevo, že on není ten, který se o dítě bude starat.

„Viděl jsem zcela jasně, že mluví spíš k manželce, a když já jsem se chtěl k tomu dostat, tak jsem byl spíš tak jako odstrčen, jako vy se o to stejně nebudete starat, je to spíš na té manželce.“ (Jiří 45).

Na tomto příkladu je vidět, že v dnešní společnosti nadále převládají genderové stereotypy. Lidé stále žijí v přesvědčení, že dobrým pečovatelem může být pouze matka, neboť otec je ten, kdo rodině poskytuje finanční zabezpečení.

Jiné nepříjemné pocity otcové neprožívali. Všichni otcové z mého vzorku si rodičovskou dovolenou užívají, neboť ví, že až nastoupí do práce, nebudou mít na své děti tolik času jako teď. Pokud by se měli otcové znovu rozhodnout, zda jít na rodičovskou dovolenou, šli by znovu.

4.2 Reakce, se kterými se muži setkali během rodičovské dovolené

V této kapitole se snažím objasnit reakce, se kterými se muži, kteří jsou na rodičovské dovolené, setkali. V naší společnosti stále převládají genderové stereotypy. Genderové stereotypy jsou jakási pravidla, která nám říkají, jaké mají muži a ženy vlastnosti a jak se mají chovat. Genderovým stereotypům se učíme již od narození. Jestliže se přestaneme genderovým stereotypům podřizovat, společnost nás bude považovat za odchylky od normálu. Například domácí práce jsou považovány za typickou činnost ženy, a jestliže tuto aktivitu začne vykonávat muž, bude označen jako muž „pod pantoflem“ (Jarkovská 2004:20). Pokud muž zůstane na rodičovské dovolené a žena bude vykonávat činnost v placeném zaměstnání, pak může být žena označena za „krkavčí matku“, neboť někteří lidé tuto přeměnu rolí nechápu (Šmídová 2004:58-59). Janoušková a Jarkovská (2008) ve své studii poukazují na to, že existují dva typy reakcí, se kterými se muži na rodičovské dovolené setkávají. Jedná se o negativní a pozitivní reakce (Janoušková, Jarkovská 2008:31-32).

Z mého vzorku se pouze jeden muž setkal s oběma typy reakcí – s negativní i pozitivní. Michalovi spolupracovníci nepřijali jeho rozhodnutí s nadšením, mysleli si, že se jde flákat. To potvrzuje teorie Maříkové a Vohlídalové (2007), která ukazuje, že s negativními reakcemi přicházejí hlavně spolupracovníci, kteří odsuzují neloajalitu vůči zaměstnavateli nebo nedokázali pochopit rezignaci na práci a živitelství svého kolegy, který se rozhodl být doma s dítětem (Maříková, Vohlídalová:55).

Muži se ale také setkávají s pozitivními reakcemi, a to zpravidla ze strany svých přátel (Maříková Vohlídalová 2007:55-56). I Michal se setkal s pozitivní reakcí. Nejbližší přátelé Michalovi fandí a podporují ho. Také ve své rodině se Michal setkal s podporou, a to manželky i matky. Pouze Michalův otec se synovu rozhodnutí velice divil a myslel si, že to Michal nemyslí vážně. Reakce Michalova otce, který zpočátku nemohl uvěřit, že

chce jeho syn odejít na rodičovskou dovolenou, může být způsobena genderovými stereotypními rolemi, do kterých jsou jedinci socializováni již od narození. Dívky a chlapci jsou vychováni odlišným způsobem. Chlapci a dívky jsou rodiči oslovováni rozdílně, při oslovování dívek se více používají zdvořiliny. Rodiče poskytují dívkám a chlapcům také odlišné hračky – dívkám panenky, chlapcům auta. Od dívek se očekává, že budou dávat najevo své emoce, budou se více zaměřovat na sociální aktivity, jakými jsou domácí práce a péče o druhé. Naopak od chlapců se očekává, že nebudou své emoce dávat najevo, budou dominantní, agresivní, průbojní a budou se zaměřovat na materiální svět (Vágnerová 2005:171-172). Zatímco maskulinní projevy dívek mohou být hodnoceny pozitivně, na feminní projevy chlapců je pohlíženo negativně (Vágnerová 2005:423). V porovnání s matkami reagují negativně na feminní projevy chlapců hlavně otcové (Kane 2006:164). To, že Michalův otec reagoval odlišně než Michalova matka, může být tedy způsobeno tím, že otcové kladou vyšší důraz než matky na to, aby chlapci přijali mužské genderové role a typicky mužské projevy (Kane 2006:164; Vágnerová 2005:171). To také souvisí s patriarchálním řádem v naší společnosti. Tento pohlavně genderový řád vymezuje ženám nižší postavení, neboť ženy jsou spojovány s rodinou a ta je zcela podřízená patriarchálnímu řádu (Bourdieu 2000:78). Mužské principy jsou tedy nadřazovány nad ženskými (Šmausová 2002:18). Michalův otec tedy mohl být překvapen synovým odchodem na rodičovskou dovolenou také z toho důvodu, že se jeho syn dobrovolně rozhodl vzdát se realizace ve veřejné sféře, která je hodnocena vyššími hodnotami.

„Spolupracovníci rádi nebyli, nevím, jestli trochu závist nebo nevím prostě. Je to něco nového a prostě ty lidi to asi nechápou, myslí si, že utíkám od práce, že se jdu flákat a moji blízcí přátelé všechno ví, jak to je, že prostě jinak by to nefungovalo, že prostě ty domácí práce já musím udělat, takže jako neblížejší přátelé mi fandí a myslím, že je podpora určitě.“ (Michal 32)

Všichni muži, se kterými jsem provedla rozhovor, se setkali s tím, že osoby z jejich blízkého okolí překvapilo, že se rozhodli odejít na

rodičovskou dovolenou. V jednom případě bylo překvapení spojeno i s předsudky, že se muži o dítě nedokážou postarat.

„Tak táta mi nejdřív nevěřil, máma ňák říkala, no to jsme zvědaví, jak to dopadne, a kamarádi mi říkali, že jsem frajer, jako že plno kamarádů mi řeklo, že by to nezvládlo a že jsou na to zvědaví. Ale byly tam i ty předsudky, že ten chlap se o dítě moc postarat neumí, takže třeba říkali, tak si to vyzkoušíš a uvidíme, jak dlouho ti to vydrží.“ (Jan 30)

Dva muži se setkali pouze se zápornou reakcí. U obou mužů na situaci negativně reagovaly starší osoby. Zajímavé je, že s těmito lidmi nebyli muži v žádném příbuzenském ani přátelském vztahu. V jednom případě reagovala starší paní tím, že zpochybňovala náročnost práce na rodičovské dovolené v dnešní době. Žena Jiřímu naznačovala, že dnes je práce na rodičovské dovolené mnohem snadnější než dříve, neboť existují automatické pračky a jednorázové plínky. Tím sice do značné míry narušila genderový stereotyp o pečujících otcích, ale na druhou stranu Jiřímu dala najevo, že v minulosti by se o dítě postarat nedokázal a tak zpochybnila jeho otcovskou péči. Ve druhém případě šlo o starší sousedku, která nedokázala pochopit, že otec zůstal s dítětem doma a nechal ekonomické zajištění rodiny na své partnerce.

„No, setkali no, všichni mi závidí, oni jsou hlavně všichni překvapeni, že máme teďko dítě, že jo, jí bylo čtyřicet a mě šestačtyřicet, když se malá narodila. No a my máme kolem sebe samý důchodce, tak báby tam hučí, že se válim doma, že nic nedělám, no tak to je takový otravný. Prostě jsem pro ně divnej, chlap doma, kterej nechodí do práce.“ (Zbyněk 47)

Se zajímavou reakcí se setkal Jiří. Když zaměstnavateli oznámil, že půjde na rodičovskou dovolenou, zaměstnavatel vůbec nevěděl, jak v takové situaci postupovat.

„Takhle zaměstnavateli jsem to oznámil a zaměstnavatel, respektive naše administrativní pracovnice řekla, že se musí vůbec podívat, jak to má řešit, že se vůbec s tím setkala poprvé.“ (Jiří 45)

Z této kapitoly vyplývá, že muži se setkávají více s negativními reakcemi než s těmi pozitivními. „Tyto negativní reakce se opírají

zejména o důrazné lpění na genderově definovaných rolích, které jsou pečovatelskou rolí otce znejistěny či popřeny“ (Janoušková, Jarkovská 2008:33). Pokud se partneři rozhodnou pro přeměnu rolí, musí být schopni vypořádat se s různými reakcemi, které jsou spojovány s genderovými předsudky, avšak ne všichni jsou toho schopni.

5 ZÁVĚR

V této práci jsem se zabývala rolemi mužů a žen na rodičovské dovolené. Cílem bylo zjistit, podle čeho se partneři rozhodují, kdo půjde na rodičovskou dovolenou a zda muži na rodičovské dovolené zastávají stejné povinnosti jako ženy na rodičovské dovolené. Zaměřila jsem se hlavně na vykonávání domácích prací a péči o děti. Rozhovory jsem provedla s muži i ženami, kteří byli na rodičovské dovolené, neboť mě zajímalo, zda existují nějaké odlišnosti mezi pečujícími muži a pečujícími ženami. U mužů mě dále zajímalo, s jakými reakcemi okolí se během doby strávené na rodičovské dovolené setkali, neboť muži na rodičovské dovolené jsou ti, kteří nabourávají genderové stereotypy v naší společnosti, a proto mohou na rozdíl od žen vyvolat spoustu pozitivních i negativních reakcí.

Na základě provedených rozhovorů jsem zjistila, že muži a ženy zůstávají na rodičovské dovolené z odlišných důvodů. Ze zjištění vyplývá, že ženy zůstávají na rodičovské dovolené převážně ze dvou důvodů, kterými jsou ekonomické důvody a osobnostní rysy jedinců. Všechny ženy z mého výzkumného vzorku jsou na rodičovské dovolené, neboť jejich partneři dosahují vyššího příjmu. Partneři tedy z tohoto důvodu ani neuvažovali, že by se stal primárním pečovatelem muž. Dalším důvodem, proč ženy zůstávají na rodičovské dovolené, jsou osobnostní rysy partnerů. Z výpovědí žen, které jsou na rodičovské dovolené, je patrné, že ženy zastávají stereotypní představy, že pouze ony jsou dobrými matkami a muž by se nedokázal o dítě a domácnost postarat tak dobře jako ony. Je tedy pravděpodobné, že i kdyby v těchto rodinách dosahovaly ženy stejného platu jako muži, k výměně rolí by zde nedošlo. Pouze jedna žena by si roli s manželem vyměnila, pokud by měla vyšší příjem. Z rozhovorů není patrné, že by byl jednoznačným důvodem odchodu mužů na rodičovskou dovolenou vyšší příjem partnerky. Pouze jeden muž z mého výzkumného vzorku byl nucen odejít na rodičovskou dovolenou z ekonomických důvodů, neboť jeho manželka měla vyšší plat a lepší pracovní postavení. Roli hrál ale také její zdravotní stav, protože

nebyla schopna díky svému postižení pečovat o děti. Ostatní muži uvedli jako důvod odchodu na rodičovskou dovolenou vnitřní motiv pečovat o dítě, přičemž u jednoho otce došlo ke střetnutí vnitřních a vnějších důvodů. I když si chtěl Jan péči o dítě vyzkoušet, bylo jeho rozhodnutí ovlivněno i tím, že jeho partnerka vydělávala více peněz.

Pokud sledujeme dělbu práce v domácnosti, jsou-li na rodičovské dovolené ženy, dělba práce není tak spravedlivá, jako když jsou na rodičovské dovolené muži. Ženy na rodičovské dovolené vykonávají domácí práce samy, bez pomoci mužů. Muži se zapojují do těchto činností pouze tehdy, je-li potřeba, nebo pokud je o to ženy samy požádají. V rodinách, kde jsou na rodičovské dovolené ženy, není tedy pravidlem, že by muži participovali na domácích pracích. S péčí o dítě pomáhají muži většinou více, než je tomu u domácích prací. Výjimku tvoří jeden pár, kde partner zastává rigidní genderové role, tedy že muž je živitelem rodiny a matka má na starost chod domácnosti a péči o děti.

Je-li na rodičovské dovolené muž, dělba práce je spravedlivější. V těchto rodinách dochází k rozdělení činností mezi partnery. Jak ukazuje Maříková (2007), muži na rodičovské dovolené mají více volného času než pečující ženy, neboť ženy se po příchodu domů zapojují do péče o dítě i domácnost (Maříková 2007:84). To potvrzují i výpovědi otců, se kterými jsem provedla rozhovor. Ve dvou rodinách dochází k pravidelnému střídání v péči o dítě i vykonávání domácích prací. Jen v jedné rodině manželka přebírá po příchodu z práce pouze péči o dítě, na domácích pracích se podílí pouze výjimečně. Nelze tedy říci, že by došlo k úplné výměně ženských a mužských rolí.

U mužů i žen došlo postupně ke změně pohledu na význam rodičovské dovolené. Před tím, než odešli na rodičovskou dovolenou, měli představu, že jde skutečně o „dovolenou“. Ovšem díky vlastním zkušenostem změnili svůj názor. Uznali, že jde o velmi náročnou práci a že rodičovská dovolená nemá nic společného s opravdovou „dovolenou“. Muži i ženy uváděli, že nejtěžší je zorganizovat si čas tak, aby kromě

péče o dítě stihli i vykonávání domácích prací. Výjimku tvořili jeden muž a jedna žena, u kterých nedošlo ke změně pohledu na rodičovskou dovolenou, neboť oba již před tím věděli, že jde o náročnou práci a že nelze rodičovskou dovolenou spojovat se skutečnou „dovolenou“. Jak muži, tak ženy na rodičovské dovolené uvedli, že po narození dítěte došlo k mnohým změnám. Další změnou, kterou informátoři pociťovali, bylo, že došlo k omezení volnočasových aktivit a času stráveného s partnerem/partnerkou, neboť své životy museli přizpůsobit svým narozeným potomkům. Ženy navíc uváděly jako negativum pocit izolovanosti, který u nich převládal po narození dítěte. Všichni komunikační partneři uvedli, že došlo ke změně ve vztahu s partnerem, a to buď k jeho upevnění, anebo naopak ke zhoršení.

Na rozdíl od žen se muži neobávali, že ve své roli neobstojí. Všechny ženy uvedly, že pociťovaly strach, že nebudou dobrými matkami a svou roli nezvládnou. U mužů se ale tyto obavy neobjevovaly. Pouze jeden otec pochyboval, zda zvládne péči o dítě spojenou s péčí o domácnost. Tento pocit ale brzy vymizel poté, co si dotyčný vytvořil vlastní systém, jak si věci zorganizovat. Ženy na rodičovské dovolené uváděly, že mají lepší vztah s dítětem než otcové dětí. U pečujících otců se takové výpovědi neobjevují. To může být dáno i tím, že žena na rodičovské dovolené tráví s dítětem mnohem více času než muž, protože ten po příchodu domů nepřebírá péči o dítě. Naopak pokud je na rodičovské dovolené muž, ve většině případů matka přebírá po návratu ze zaměstnání péči o dítě. Muži, kteří jsou na rodičovské dovolené, nepociťují, že by měli lepší vztah s dítětem než matky, což může být způsobeno právě rozdělenou péčí o dítě. Dva z pečujících otců také uvedli, že se cítili nepřírozně v přítomnosti jiných matek, neboť byli ostatními ženami kontrolováni a poučováni, jak správně pečovat o potomka. Příčinou tohoto chování žen může být zakořeněná stereotypní představa, že muži nemohou být dobrými pečovateli, neboť pouze matka dokáže uspokojit potřeby dítěte.

Dalším cílem mé práce bylo odpovědět na otázku, s jakými reakcemi se muži na rodičovské dovolené setkali. Muži se setkávali jak s pozitivními reakcemi, tak s negativními. Pozitivních reakcí se jim dostávalo od přátel, kteří je podporovali. S negativními reakcemi přicházeli hlavně starší lidé, kteří měli spíše konzervativní názory. Výsledky však ukazují, že se muži setkávali převážně s negativními reakcemi. Negativní reakce mohou být tedy překážkou rozhodnutí, aby muži ve větší míře odcházeli na rodičovskou dovolenou, neboť partneři nemusí být schopni se s těmito negativními reakcemi vypořádat.

Výsledky mé práce ukazují, proč muži zaujmají v české společnosti tak malé procento mezi jedinci na rodičovské dovolené. Důvodem jsou přetrvávající genderové představy o pečující matce a otci živiteli. V naší společnosti je považováno za přirozené, že na rodičovskou dovolenou odchází žena (Jarkovská 2008:21). Otcové jsou vnímáni jako ti, co se nedokážou postarat o děti tak dobře jako ženy (Jarkovská a kol. 2004:31. odst.). Další překážku vidím v platovém ohodnocení mužů a žen na trhu práce. Na trhu práce jsou to stále ženy, které zaujmají nízké pozice s nižším platovým ohodnocením. Pro rodiny tedy není výhodné, aby na rodičovskou dovolenou odcházel muž.

Pokud má tedy dojít ke zvýšení podílu otců na rodičovské dovolené, je nutné zavést různá opatření. Je důležité nabourat genderové stereotypy, které jsou v naší společnosti stále zakořeněné a přesvědčit společnost, že i otcové jsou dobrými pečovateli. Aby rodiny mohly uvažovat o odchodu otce na rodičovskou dovolenou, muselo by dojít v naší společnosti k vyrovnání rozdílů v platech mužů a žen. Rodiny by pak nemusely pohlížet pouze na ekonomickou situaci rodiny a nemusely by se rozhodovat podle finančního ohodnocení, kdo z partnerů půjde na rodičovskou dovolenou. Partneři by tedy začali více zvažovat i možnost, že by mohl zůstat na rodičovské dovolené právě muž. Tato práce ukazuje, že i muži jsou dobrými pečovateli a jsou schopni se postarat o dítě i domácnost.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-727-0.

BECK, Ulrich. *Riziková společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 80-86429-32-6.

BOURDIE, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-775-5.

BIERZOVÁ, Jana. Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, 7(1), s. 19-26 [cit. 9.2.2012]. ISSN: 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/5a27cc06e2f4220bde54b069a0b6a5232f56cfaa_rozdeleni-domacich-praci.pdf

BURGESSOVÁ, Adrienne. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*. Přeložila Z. GABAJOVÁ Brno: Jota, 2004. ISBN 80-7217-296-4.

GREENSTEIN, Theodore N. Husbands' Participation in Domestic Labor: Interactive Effects of Wives' and Husbands' Gender Ideologies. *Journal of Marriage and Family* [online]. National Council on Family Relations, 1996, 58(3), s. 585-595 [cit. 28. 12.2011]. ISSN: 1741-3737. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/353719?uid=3737856&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=47698851691307>

HAŠKOVÁ, Hana. Doma, v jeslích nebo ve školce? Rodinná a institucionální péče o předškolní děti v české společnosti mezi lety 1945-2006. Pp. 15-26. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, 8(2), s. 15-26 [cit. 13.2.2012]. ISSN: 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/c86f17b2dba27f8958beda4239ab73025b9b0cd4_doma-v-jeslich-nebo-ve-skolce.pdf

HAŠKOVÁ, Hana, MAŘÍKOVÁ, Hana a UHDE, Zuzana. Leaves, Allowances, and Facilities: Childcare Past and Present. In: *Women and social citizenship in Czech society: continuity and change*. Prague: Institute of Sociology, Academy of Sciences of the Czech Republic, 2009, s. 77-134. ISBN 978-80-7330-150-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

CHALUPOVÁ, Pavla. *Příchod rodičovství a proměna identity: sebereflexe mužů a žen na rodičovské dovolené*. Plzeň 2009. Bakalářská práce. Západočeská univerzita. Fakulta filozofická. Katedra sociologie. 2009. Vedoucí práce Ema HREŠANOVÁ.

CHMELAROVÁ, Hana. Tátové v historii. In: SEDLÁČEK, Lukáš aj. *Aktivní otcovství* [online]. Brno: Nesehnutí, 2008, s. 26-35 [cit.15.2.2012]. ISBN 978-80-903228-9-1. Dostupné z: <http://www.tatadoma.cz/download/aktivni-otcovstvi.pdf>

JANOUSHKOVÁ, Klára. Krkavčí matky. In: SEDLÁČEK, Lukáš aj. *Aktivní otcovství* [online]. Brno: Nesehnutí, 2008, s. 42-47 [cit. 20.12.2011]. ISBN 978-80-903228-9-1. Dostupné z: <http://www.tatadoma.cz/download/aktivni-otcovstvi.pdf>

JANOUSHKOVÁ, Klára a JARKOVSKÁ, Lucie. Otec v domácnosti: sebereflexe a reakce okolí. In: ŠMÍDOVÁ, Iva aj. *Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy* [online]. Brno: knihovnicka.cz, 2008, s. 29-34 [cit. 26.12.2012] ISBN 978-80-7399-406-8. Dostupné z: http://ivris.fss.muni.cz/papers/pdfs/ivrisp001_smidova_pecovatelska_otcovstvi.pdf

JANOUSHKOVÁ, Klára, a SEDLÁČEK, Lukáš. Jiné mateřství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2005, 6(1), s.19-22 [cit. 28.2.2012]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/c1c2ab2e7c6ed05a1dff0392b0a4e8c68853b646_jine-materstvi.pdf

JARKOVSKÁ, Lucie. Prohlédněme genderové stereotypů. In: VALDROVÁ, Jana aj. *ABC Feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 19-27. ISBN 80-90-3228-3-2.

JARKOVSKÁ, Lucie. Odchod otce na RD. In: ŠMÍDOVÁ, Iva aj. *Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy* [online]. Brno: knihovnicka.cz, 2008, s. 21-29 [cit. 2.3.2012]. ISBN 978-80-7399-406-8. Dostupné z: http://ivris.fss.muni.cz/papers/pdfs/ivrisp001_smidova_pecovatelska_otcovstvi.pdf

JARKOVSKÁ, Lucie, NAVRÁTIL, David, SEDLÁČEK Lukáš a ŠMÍDOVÁ Iva. *Prezentace probíhajícího výzkumu* [online]. 2004 [cit. 16.12.2012]. Dostupný z: http://www.cec-wys.org/prilohy/d51b38a8/prezentace_matkove.pdf

JURAJDA, Štěpán a MÜNICH Daniel. Relativní postavení žen na trhu práce v české republice: shrnutí výzkum. *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2006, s. 14-19. ISBN 80-86-520-12-9.

KANE, Emily W. "No Way My Boys Are Going to Be Like That!" Parents' Responses to Children's Gender Nonconformity. *Gender and Society* [online]. Sociologists for Women and Society, 2006, (2), s. 149-176 [cit. 21.12.2012]. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/27640879?uid=3737856&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=47698851691307>

KUBÍČKOVÁ, Klára. Matkové: mateřští otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, 4(3-4), s. 1-4 [cit. 30.2.2012]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/4c23dbd59ab14341c2c1ab752582c06851813171_rocnik04-3-4-2003.pdf

KUCHAŘOVÁ, Věra, ETTLEROVÁ, Věra, NEŠPOROVÁ, Olga a SVOBODOVÁ Kamila. Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů. In: *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2006, s. 6-12. ISBN 80-86-520-12-9.

MAŘÍKOVÁ, Hana. Dvukariérová manželství. In: *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000, s. 101-139. ISBN 80-85850-93-1.

MAŘÍKOVÁ, Hana. Rodičovská dovolená a muži. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, 4(1-2), s. 6-7 [cit.14.12.2012]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b5e106bc7ca71c44210d955aaf039befa4ff170d_rocnik04-1-2-2003.pdf

MAŘÍKOVÁ, Hana. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In: VALDROVÁ, Jana aj. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 39-50. ISBN 80-90-3228-3-2.

MAŘÍKOVÁ, Hana. Kdo jsou otcové na rodičovské dovolené? *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004, 5(1), s. 8-10 [cit.18.12.2011]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/687b6aaceadfac840d24602acd0d18528c91bb8_rocnik05-1-2004.pdf

MAŘÍKOVÁ, Hana. Když dva dělají totéž... *Gender rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, 8(2), s. 82-87 [cit. 27.12.2011]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/0e31869a2b13cb0d73f0bd75108ebd78d388eda8_kdyz-dva-delaji-totez.pdf

MAŘÍKOVÁ, Hana. Rodičovská (je) pro oba rodiče!. In: *Práce a péče: proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 71-83. ISBN 978-80-86429-94-6.

MAŘÍKOVÁ, Hana. Pečující otcové: příběhy plných odlišností. Sociologický časopis [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, 45(1), s. 89-113 [cit. 14.4.2012]. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/34c1e87455937f459a4ce65ff6b34168ffb0a16_514_MarikovaSC2009-1.pdf

MAŘÍKOVÁ, Hana a RADIMSKÁ Radka. Podpora využívání rodičovské dovolené muži [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003 [cit. 21.12.2012] Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/956/pruzkum.pdf>

MAŘÍKOVÁ, Hana a VOHLÍDALOVÁ Marta. Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci: sociologické studie. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-135-4.

NEŠPOROVÁ, Olga. Harmonizace rodiny a zaměstnání. Rodiny s otci na rodičovské dovolené [online]. Praha: VÚPSV, 2005 [cit. 29.2.2012]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_176.pdf

NEŠPOROVÁ, Olga. Životní styl rodin s otci na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 2006, 7(1), s. 32-36 [cit.26.12.2011]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/94fc30c9a7a54f04c4d931c45e61b134f3f98f80_zivotni-styl-rodin-s-otci-na-rodicovske-dovolene.pdf

RADIMSKÁ, Radka. Mateřství, otcovství a moc. *Gender, rovné, příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 2002, 5(4), s. 1-3 [cit. 12.3.2012]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/62bc55a798272cd0a0524f1555f45e01713be30b_rocnik03-4-2002.pdf

SEDLÁČEK, Lukáš. Mýty o otcovství. In: SEDLÁČEK, Lukáš aj. *Aktivní otcovství*. [online]. Brno: Nesehnutí, 2008, s. 20-25 [cit.15.3.2012]. ISBN 978-80-903228-9-1. Dostupné z: <http://www.tatadoma.cz/download/aktivni-otcovstvi.pdf>

STRAUSS, Anselm a CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Nakladatelství Albert a Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠMAUSOVÁ, Gerlinda. Proti tvrdošíjně představně o ontické povaze gender a pohlaví. In: *Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity. Sociální studia* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 7, s. 15-27. [cit. 5.3.2012]. Dostupné z: socstudia.fss.muni.cz/pristup.php?soubor=080304142902.pdf

ŠMÍDOVÁ, Iva. Matkové. In: MAREŠ, Petr aj. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-86589-61-6.

ŠMÍDOVÁ, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004, 5(4), s. 10-12 [cit.18.12.2011]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

ŠMÍDOVÁ, Iva. 2004. Muži na rodičovské dovolené. In: VALDROVÁ, Jana aj. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 56-64. ISBN 80-90-3228-3-2.

ŠMÍDOVÁ, Iva (edc.). *Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy* [online]. Brno: knihovnicka.cz, 2008 [cit. 17.3.2012]. ISBN 978-80-7399-406-8. Dostupné z: http://ivris.fss.muni.cz/papers/pdfs/ivrisp001_smidova_pecovatelska_otcovstvi.pdf

ŠMOLKA, Petr. *Jak přežít mateřskou*. Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3083-7.

ŠTĚPÁNKOVÁ, Martina. *Analýza – mateřská, rodičovská dovolená, čerpání peněžité pomoci v mateřství, rodičovského příspěvku* [online]. Praha: Gender Studies, 2010 [cit.26.2.2012]. Dostupný z: <http://genderstudies.cz/download/ANALYZA.pdf>

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2001. ISBN 80-244-0337-4.

ZOJA, Luigi. *Soumrak otců: archetyp otce a dějiny otcovství*. Přeložil P. PATOČKA. Praha: Prostor, 2005. ISBN 80-7260-145-8.

Internetové odkazy:

Sociální reforma. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. MPSV ČR, 2011. [cit 26.1.2012]. Dostupné z: <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV ČR, 2011 [cit. 26.1.2012]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4>

7 RESUME

This thesis focuses on men and women on parental leave. The objective of this thesis is to determine what reasons lead parents to decide, which of them will go on parental leave. In my thesis I also deal with the division of labor. I was interested in whether or not a man on parental leave, performs the same duties as a woman on parental leave. Finally, I wanted to find out what societal reactions are to men being on parental leave. The thesis is based on qualitative research. For the data collection I chose the method of semi-structured interviews. Interviews were made with four women and four men on parental leave.

I came to the conclusion that if men are on parental leave their motives differ from those of women. Women stay on maternity leave for economic reasons because they have a lower salary in comparison to their parents. Men stay on parental leave mostly because they want to take care of children. Only one man was forced to stay on parental leave for economic reasons because his partner had a higher income. The reason for this was also his wife's career and health, which didn't allow her to take care of children. For one father, there was a confrontation of external and internal factors. Regarding the division of labor, the study shows that if a man is on parental leave, the division of labor is fairer than if a woman is on parental leave. If a woman on parental leave, she takes on all the obligations related to household and child care. If there are men on parental leave, their partners take over the care of the children after coming home from work. Most of them also participate in household labor. Therefore men on parental leave have more free time than caring female. The men in my research sample met with both positive and negative reactions. However, they met with negative ones more often, which shows that in Czech society, people are still clinging to the traditional division of gender roles.

8 PŘÍLOHY

8.1 Příloha 1: Medailonky respondentů

Jan – 30 let, pracoval jako technik, na rodičovskou dovolenou odešel proto, že si chtěl péči o dítě vyzkoušet, jeho rozhodnutí bylo také ovlivněno vyšším příjmem manželky.

Jiří – 45 let, zaměstnanec ve fastfoodu, ve výpovědi poukazuje na to, že na rodičovskou dovolenou odešel, neboť jeho manželka dosahuje vyšších příjmů, důvodem je také zdravotní postižení manželky, které jí neumožňuje pečovat o děti.

Julie – 29 let, zaměstnána v centru protidrogové prevence a terapie, na rodičovské dovolené zůstala, neboť partner má vyšší platové ohodnocení.

Michal – 32 let, povoláním technik, odejít na rodičovskou dovolenou byl Michalův nápad, chtěl trávit se synem více času, finanční situace manželů byla stejná.

Nikola – 22 let, před narozením dcery studovala na ZČU, na rodičovské dovolené zůstala z ekonomických důvodů, protože přítel vydělává více peněz.

Pavla - 28 let, než odešla na mateřskou dovolenou, pracovala ve fabrice, na rodičovské dovolené nadále zůstala, neboť manžel má vyšší příjem než ona.

Simona - 27 let, pracovala jako dělnice, protože manžel má vyšší finanční příjmy, zůstala na rodičovské dovolené ona.

Zbyněk – 47 let, podnikatel, na rodičovskou dovolenou odešel po dohodě s partnerkou, zůstat na rodičovské dovolené bylo jeho přáním, jak Zbyněk vypověděl, vzhledem ke svému věku si chtěl dceru více užít.

8.2 Příloha 2: Protokol rozhovorů

Čas:

Datum:

Tazatelka:

Konverzační partner/ka:

Témata otázek:

1. Co Vás vedlo k tomu, že jste zůstal/a na rodičovské dovolené?
2. Mohl/a byste mi popsat, jak probíhá Váš den?
3. Jak máte s partnerem/partnerkou rozvrženou práci o domácnost a o dítě?
4. Když přijde partner/ka z práce domů, jak vypadá zbytek dne? Přebírá péči o domácnost a o dítě?
5. K jakým změnám u Vás došlo po narození dítěte?
6. Jak jste cítil/a v roli primárního pečovatele/ky po narození dítěte? Jaké byly Vaše pocity?
7. Jaký byl Váš pohled na roli ženy na mateřské dovolené před tím, než jste se stal/a otcem/matkou na rodičovské dovolené?
8. Jaký je Váš pohled na rodičovskou dovolenou po Vaší zkušenosti?
9. Pokud byste si měl/a vybrat, stal/a byste se znovu otcem/matkou na rodičovské dovolené nebo byste raději převzal/a roli živitele/ky rodiny a proč?

U mužů byl rozhovor doplněn o tyto dvě otázky:

10. Jak na Vaše rozhodnutí reagovalo Vaše blízké okolí – rodina, přátelé, spolupracovníci aj.?

11. Setkal jste se s nějakými pozitivními nebo negativními reakcemi?

Děkuji za Vaše odpovědi. Velmi jste mi pomohl/a.